

BRANNOST NÁRODA

Martina Zemánková

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení
Ústav ochrany obyvatelstva
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Zemánková**
Osobní číslo: **L16117**
Studijní program: **B2825 Ochrana obyvatelstva**
Studijní obor: **Ochrana obyvatelstva**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Brannost národa**

Zásady pro vypracování:

1. Realizujte teoretický vstup do problematiky brannosti a její historie.
2. Kriticky posudte úroveň brannosti (branné výchovy) na základních školách.
3. Vypracujte návrh na zkvalitnění současné úrovně brannosti (branné výchovy) pro základní školy.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

[1] TYRŠ, Miroslav, Ladislav REITMAYER a Vlastimil PAŘÍZEK. Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky. 1. vyd. Praha: SPN, 1989, 154 s. Z dějin pedagogiky, sv. 33. ISBN 80-04-23206-X.

[2] DVOŘÁKOVÁ, Zora. T.G. Masaryk, Sokol a dnešek. Praha: J. Hříbal, 1991. ISBN 80-900132-3-6 .

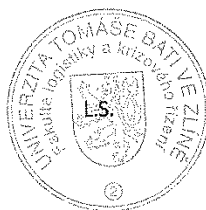
[3] GERHÁT, Ivan. Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol. 2. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav Praha, 2018. ISBN 978-80-7278-728-9.

Další odborná literatura dle doporučení vedoucího bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Jan Kyselák, Ph.D.
Ústav ochrany obyvatelstva
Datum zadání bakalářské práce: 30. listopadu 2018
Termín odevzdání bakalářské práce: 15. května 2019

V Uherském Hradišti dne 30. listopadu 2018

doc. Ing. Zuzana Tučková, Ph.D.
děkanka

prof. Ing. Dušan Vičar, CSc.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

V Uherském Hradišti, dne: 15. 5. 2019

Jméno a příjmení studenta: Martina Zemánková

.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Bakalářské práce s názvem „Brannost národa“ je zaměřena na problematiku brannosti, s kritickým pohledem na současnou úroveň výuky na základních školách. Práce je zaměřena na vymezení základních právních předpisů souvisejících s branností a brannou výchovou na základních školách od vzniku samostatného Československa po současnost. Za pomoci dotazníkového šetření byly identifikovány nedostatky spojené s branností a brannou výchovou na základních školách. Na základě vyhodnocení dotazníkového šetření byla navržena opatření, návrhy na zkvalitnění výuky brannosti, branné výchovy na základních školách.

Klíčová slova: Branná výchova, základní škola, vzdělání, vývoj, obrana, zákon, dotazníkové šetření

ABSTRACT

The bachelor thesis with the title "Military national defense" reveals the current situation of civil defense education at elementary schools. The thesis's aim is to study and analyze the basic legal regulations related with the education of the civil defense at elementary schools since the establishment of Czechoslovakia to the present. The questionnaire survey has been used to gather the information about the level of knowledge and quality of the current educational system relating to the civil defense at elementary schools. The results of that questionnaire show the gaps in the current educational system which is the reason why the proposal has been made to help to bridge these gaps and improve the existing situation.

Keywords: Civil defense education, elementary school, education, development, defense, legislation, questionnaire investigation

Poděkování

Moje poděkování patří vedoucímu práce Ing. Janu Kyselákovi, Ph.D., který mi poskytl cenné rady, informace, své soukromé publikace a materiály, které přispěly k tvorbě této bakalářské práce.

Současně bych ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří to se mnou vydrželi po celou dobu studia a byli mi velkou oporou.

„Všeobecné vzdělání, o které usiluje každý myslící člověk, musí být světové.

Ale to neznamenaá tékat po světě, nýbrž pochopit svět z našeho českého hlediska.

Světovosti nedosáhneme cizí pomocí, ale musíme si ji dobýt vlastní prací.“

T. G. Masaryk

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PRÁVNÍ VÝCHODISKA A POJMOVÝ APARÁT ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	11
1.1 PRÁVNÍ NORMY A SOUVISEJÍCÍ DOKUMENTY	11
1.2 ZÁKLADNÍ POJMY	14
2 BRANNÁ VÝCHOVA	19
2.1 MIROSLAV TYRŠ A JEHO PROJEKT ČESKÉ BRANNÉ VÝCHOVY	19
2.2 ŠKOLNÍ BRANNÁ VÝCHOVA, POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA OD ROKU 1869 DO ROKU 1991	21
2.3 PODSTATA BRANNÉ VÝCHOVY MINULÉHO STOLETÍ	24
2.4 BRANNÁ VÝCHOVA PRO UČITELE, ŽÁKY A RODIČE OD ROKU 1936 DO ROKU 1991	26
2.5 VZDĚLÁVACÍ ZÁSADY V BRANNÉ VÝCHOVĚ OD ROKU 1973 DO ROKU 1991	30
2.6 ROK 1991 PO SOUČASNOST	32
2.6.1 Začlenění problematiky v současném RVP ZV	34
3 CÍL A METODY PRÁCE	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
4 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO PROBLÉMU	43
5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ URČENÉ PRO UČITELE ZŠ	44
5.1 CHARAKTERISTIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A ZKOUMANÉHO VZORKU OSOB	44
5.2 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	44
6 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ URČENÉ PRO ŽÁKY I. STUPNĚ ZŠ	53
6.1 CHARAKTERISTIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A ZKOUMANÉHO VZORKU OSOB	53
6.2 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	54
7 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ URČENÉ PRO ŽÁKY II. STUPNĚ ZŠ	59
7.1 CHARAKTERISTIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A ZKOUMANÉHO VZORKU OSOB	59
7.2 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	59
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	70
SEZNAM OBRÁZKŮ	72
SEZNAM GRAFŮ	73

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je Brannost národa s kritickým pohledem na úroveň znalostí žáků a pedagogů k přípravě občanů k obraně státu (dále jen „POKOS) na základních školách. Hlavním cílem bude zjistit, zda jsou pedagogové jednotně připraveni vysvětlit žákům podstatu a pojem brannosti, a zda jsou žáci připraveni správně reagovat na situace, které v životě nejsou běžné.

Práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na historii vzniku výuky branné výchovy a brannosti národa, právní předpisy, základní pojmy a současný stav problematiky brannosti zakomponované v rámcovém vzdělávacím programu (dále jen „RVP“) na základních školách.

Praktická část pojednává o tom, jak učitelé a žáci vnímají pojem brannost. V podobě dotazníkového šetření. Následně je dotazníkové šetření vyhodnoceno a je proveden návrh na zkvalitnění současné výuky v dané problematice a úrovně brannosti.

Důvodem, proč jsem si vybrala uvedené téma, je můj zájem o tuto problematiku. V současné době pracuji ve školství a měla jsem možnost do této tematiky vstoupit hlouběji. Proč se chci zabývat tímto tématem, proč chci kritizovat současný stav brannosti žáků základních škol? Co je vlastně brannost národa? Co obsahuje RVP? Je vhodná devítiletá školní docházka? Proč není samostatný vyučovací předmět branná výchova? Kdo byl Tyrš, jak nás ovlivnil? Je rozdíl mezi brannou výchovou ve dvacátém století a výchovou v jednadvacátém století? Co je odznak branné dovednosti? Znají dnešní žáci pravidla ošetřování člověka v šoku nebo základy zásady poskytování první pomoci? Pojem evakuace? Dokážou si sbalit evakuační zavazadlo? Rozeznají tzv. varovné signály? Znají historické rozdělení České země? Na tyto a další otázky nabízí odpověď vypracovaná bakalářská práce.

Publikace, které jsem pro bakalářskou práci využila, se nacházejí v Moravské zemské knihovně, ve Vědecké knihovně v Olomouci a v soukromé sbírce Ing. Jana Kyseláka, Ph.D. Rámcově vzdělávací program pro vzdělávání (dále jen „RVP VZ“) dostupný na webovém portálu ministerstva školství. V teoretické části jsou zpracovány publikace vydané od 20 do 90. let 20. století, které poskytují dostačující informace týkající se historie branné výchovy. V současné době vycházejí brožury, publikace, metodiky. Důležitým materiálem, které vydalo Ministerstvo obrany (dále jen „MO“) je také „Koncepte přípravy občanů k obraně státu“. Dále pak, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále jen

„MŠMT ČR“) ve spolupráci s evropskými fondy disponuje dotačními programy na Výzkum, vývoj a vzdělávání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PRÁVNÍ VÝCHODISKA A POJMOVÝ APARÁT ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

1.1 Právní normy a související dokumenty

Za období existence československého státu přijalo jeho Národní shromáždění celkem čtyři zákony o branné výchově. Každý z nich byl reflexí mezinárodně politických vztahů a každý z nich sledoval základní cíl – přípravu civilního obyvatelstva na obranu státu při respektování jeho spojeneckých závazků a přípravu na svou vlastní obranu. První zákon o branné výchově byl přijat již v období první republiky, další tři v období výrazně změněných mezinárodně politických poměrů a vztahů po druhé světové válce.[12]

Zákon č. 184/1937 Sb., o branné výchově

- byl přijat Národním shromážděním republiky Československé dne 1. července 1937. Zákon nabyl účinnosti dnem 1. září 1937. Provedení zákona bylo uloženo ministru národní obrany, ministru vnitra, ministru veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, ministru školství a národní osvěty a ministru zemědělství v dohodě se zúčastněnými ministry. Již z prostého výčtu ministerstev, jež byla zodpovědná za realizaci zákona, je zřejmé, jaká míra závažnosti byla zákonu přikládána a též komplexní pojetí branné výchovy jako výchovy veškerého obyvatelstva jak ve školách, tak v mimoškolních zařízeních.
- Zákon 184/1937 Sb., pro krátké období od jeho přijetí do změn způsobených rozbitím československého státu a jeho násilným připojením k německé říši i změněným poválečným poměrům nebyl prakticky nikdy v plném rozsahu realizován. Zákon 184/1937 Sb. byl zrušen zákonem č. 92/1951 Sb.[12]

Zákon č. 92/1951 Sb., o branné výchově

- byl schválen Národním shromážděním Československé republiky dne 2. listopadu 1951 a účinnosti nabyl dnem 6. prosince 1951. Zákon byl novelizován zákonem č. 87/1952 Sb., jímž byl jednak měněn, jednak doplňován. Zrušen byl zákonem č. 40/1961 Sb., o obraně Československé socialistické republiky.

Koncepce zákona vycházela z vnitrostátních změn v ekonomické, sociální a politické struktuře, jež nastaly v Československé republice po skončení druhé světové války v roce 1945, a zejména však po únoru roku 1948, kdy Československo pozbylo svého

demokratického charakteru, z jeho zahraničně politické orientace výlučně na Sovětský svaz i z charakteristiky mezinárodně politických vztahů konce 40. let a počátku 50. let, vyznačující se především značným ochlazením až zmrazením mezinárodních vztahů mezi bývalými Spojenci, a to mezi Sovětským svazem na straně jedné a především Spojenými státy americkými, dále potom Velkou Británií a Francií na straně druhé, z existence jaderných zbraní a z nebezpečí jejich použití, celkové technické akcelerace vývoje nových zbraňových systémů, zejména různých druhů zbraní hromadného ničení a v důsledku toho radikálně se

měního charakteru soudobého vojenství, z utváření prvních poválečných koaličních vojenských paktů.

- Branná výchova byla tak koncipována na jiných principech, převážně politických, než zákon č. 184/1937 Sb. Tyto principy jsou obsaženy v § 1 zákona.
- Jsou jimi princip masovosti, princip sepjetí pracujícího lidu s lidově demokratickou armádou, princip internacionálního spojenectví se Sovětským svazem a se státy lidové demokracie.

Zákonným podkladem zákona 92/1951 Sb. byla Ústava 9. května, v jejíž ustanoveních byla zakotvena povinnost každého občana účastnit se branné výchovy, politickým podkladem byly závěry IX. Sjezdu KSČ, jež obsahovaly zásady branné politiky KSČ pro danou etapu vývoje československé společnosti.

Složkami branné výchovy dle tohoto zákona jsou příprava politická, tělesná, a vojenská.

- Branná výchova je zákonem 92/1951 Sb. povinně prováděna ve školách a ve střediscích pracujícího dorostu a jiných zařízeních plnících obdobné úkoly a dobrovolně ve společenských organizacích, přičemž § 2 za základní formu účasti obyvatelstva na branné výchově považuje dobrovolnou účast. Pro řádné zabezpečení branné výchovy ve společenských organizacích se zřizuje Svaz pro spolupráci s armádou, sdružující společenské organizace pověřené prováděním branné výchovy.
- Nelze pominout skutečnost, že zákon na rozdíl od zákona č. 184/1937 Sb., prakticky eliminoval výchovnou úlohu, zejména rozvíjení mravních vlastností občanů. Mravní výchovu nahradil politickou přípravou.[12]

Zákon č. 87/1952 Sb., o reorganizaci branné výchovy

- Zákonem č. 87 ze dne 12. 12. 1952, o reorganizaci branné výchovy, se měnil a doplňoval zákon o branné výchově z roku 1951. Novelizovaný zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1953. Svaz pro spolupráci s armádou byl prohlášen za dobrovolnou

organizaci podle zákona č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních. Brannou výchovu dle zákona č. 87 prováděly dobrovolné organizace, především Svaz pro spolupráci s armádou, který v úzké spolupráci s dobrovolnými organizacemi dbal na provádění branné výchovy v těchto organizacích.

- Pozitivem zákona bylo prohlášení Svazu pro spolupráci s armádou za dobrovolnou organizaci podle zákona o dobrovolných organizacích a shromážděních a tak posílení významu branné výchovy ve společnosti. Na druhé straně pak zamýšlený účinek posílení významu a účinnosti branné výchovy byl do značné míry paralyzován jejím odstraněním ze škol. Uvedený nedostatek zákona byl odstraněn až vyhlášením zákona o branné výchově č. 73/1973 Sb. v roce 1973, kterým byl zrušen zákon č. 92/1951 Sb., ve znění zákona č. 87/1952 Sb.[12]

Zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově

- Dne 27. června 1973 schválilo Federální shromáždění zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově. Přijatý zákon, jenž nabyl účinnosti 1. lednem 1974, byl výchozí právní materií (věcná podstata) pro komplexní zabezpečování úkolů branné výchovy na školách, pro přípravu branců, brannou přípravu vojáků v záloze, pro přípravu občanů k civilní obraně a pro realizaci zájmové branné činnosti.
- Zákon byl koncipován jako jednotná, otevřená a dynamická soustava respektující princip vedoucí úlohy KSČ i odpovědnost státních orgánů za řízení branné výchovy obyvatelstva.
- Branná výchova zahrnovala (§ 3 odst. 2) brannou výchovu žáků, učňů a studentů, přípravu branců, brannou přípravu vojáků v záloze, přípravu občanů k civilní obraně, zájmovou brannou činnost a další činnosti, směřující ke stanoveným cílům branné výchovy.

Za brannou výchovu na školách zodpovídalo ministerstvo školství České socialistické republiky a ministerstvo školství Slovenské socialistické republiky (§ 11 odst. 1), přičemž tato ministerstva spolupracovala s ostatními ústředními orgány státní správy, do jejichž působnosti spadalo řízení škol a výchovných zařízení. Dle téhož § odst. 2 písm. a) tato ministerstva ve spolupráci s federálním ministerstvem národní obrany a federálním ministerstvem vnitra stanoví zásady, obsah a hlavní úkoly pro brannou výchovu žáků, učňů a studentů. Brannou výchovu na školách a ve

výchovných zařízeních dle dikce zákona ve své působnosti řídily a zabezpečovaly krajské

a okresní národní výbory. Spolupracovaly přitom s příslušnými společenskými organizacemi a orgány ozbrojených sil.

- V současném právním řádu je příprava občanů k obraně státu řešena zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, § 52. Jak vyplývá z tohoto právního předpisu, v míru je příprava k obraně státu pro většinu populace dobrovolná, povinně se provádí v rámci základního a středního vzdělávání i v rámci jiné státem uznané vzdělávací činnosti. Příprava občanů k obraně státu, odst. (5) „Za odbornou přípravu občanů k obraně státu podle tohoto zákona a podle zvláštních právních předpisů odpovídají ministerstva, jiné správní úřady a obce. Ministerstvo spolupracuje s MŠMT na zabezpečení odborné složky obsahu vzdělávání ve vydávaných učebních dokumentech v oblasti „přípravy občanů k obraně státu.“ Vytváří legislativní předpoklady k přípravě občanů k obraně státu před vnějším nepřítelem.
- Legislativní předpoklady k přípravě obyvatelstva – ve formě přípravy, vzájemné pomoci při vzniku mimořádných událostí a k sebeochraně vytváří zákon č. 239/2000 Sb. o Integrovaném záchranném systému a zákon č. 240/2000 Sb., o Krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).[12]
- § 25, odst. 1 zákona č. 239/2000 Sb., říká: Fyzická osoba pobývajíc na území České republiky má právo na informace o opatřeních k zabezpečení ochrany obyvatelstva a na poskytnutí instruktáže a školení ke své činnosti při mimořádných událostech.[13]
- § 31, odst. 1 zákona č. 240/2000 Sb., říká: Fyzická osoba pobývajíc na území České republiky má právo na nezbytné informace o připravovaných krizových opatřeních k ochraně jejího života, zdraví a majetku.[21]

1.2 Základní pojmy

Podstatou předmětu branná výchova, která není podmíněná jen teorií, ale je úzce spjata s podstatou ekonomického, vojenského, politického vývoje českého státu. Důležité, proto je pochopení podstaty branného systému a branné politiky, od kterých se rozvíjí fakt branné výchovy a připravenosti. **Branná výchova**, termín, se kterým se na základních školách nesetkáváme od roku 1991.[14]

BRANNÝ SYSTÉM

Po více než 140 letech existence povinné vojenské služby podepsal 18. listopadu 2004 prezident České republiky nový branný zákon, kterým se ruší v České republice základní služba v ozbrojených silách. Od 1. ledna 2005 je tedy Armáda České republiky plně profesionální.

„Branný systém je souhrn státních a společenských institucí (orgánů a organizací) a jejich činností, kterými se řídí a realizují opatření přípravy a vedení obrany země a také souhrnem veškerých pravidel, norem, zákonů, kterými jsou ustanoveny vztahy mezi institucemi a jejich pravomocemi a odpovědnosti ve věcech obrany.[1]

BRANNÁ POLITIKA

Do začátku sedmdesátých let se užíval termín „vojenská politika“, což vyjadřovalo všeobecně vžitý názor, že obrana země je především záležitostí ozbrojených sil. Po XIV. Sjezdu KSČ se začal užívat termín **branná politika**.

V současnosti můžeme říci, že politika se dotýká všech oblastí společenského života. Došlo však k vyčlenění zahraniční politiky, sociální, branné, kulturní a v neposlední řadě školské.[17]

„Branná politika je souhrnem názorů, zásad, principů, činností a vztahů v oblasti vojenské výstavby státu, zabezpečení obrany země, přípravy ozbrojených sil a obyvatelstva k ozbrojené obraně vlasti (nebo vedení války).[2]

NÁZVOSLOVÍ

Základní definice a některé odborné pojmy byly převzaty z níže uvedených odborných publikací, které vydalo v roce 2004, 2009 a 2016 Ministerstvo vnitra České republiky. Jedná se o tzv. Terminologický slovník.[15][16]

Branná povinnost

- povinnost státního občana ČR plnit úkoly ozbrojených sil ČR. Zahrnuje povinnost podrobit se odvodnímu řízení, vykonávat vojenskou činnou službu a plnit další povinnosti stanovené příslušným zákonem.

Bezpečnost

- stav, kdy je systém schopen odolávat známým a předvídatelným (i nenadálým) vnějším a vnitřním hrozbám, které mohou negativně působit proti jednotlivým prvkům (případně celému systému) tak, aby byla zachována struktura systému, jeho stabilita, spolehlivost a chování v souladu s cílovostí. Je to tedy míra stability systému a jeho primární a sekundární adaptace. Pro vymezení systému na podmínky státu je obsah bezpečnosti uveden v ústavním zákoně č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

Civilní ochrana

- je souhrn činností a postupů věcně příslušných orgánů a dalších zainteresovaných orgánů, organizací, složek a obyvatelstva, prováděných s cílem minimalizace negativních dopadů možných mimořádných událostí a krizových situací na zdraví a životy lidí a jejich životní podmínky. Civilní ochrana se stává za válečného stavu součástí systému obrany státu a zabezpečuje výkon humanitárních úkolů uvedených v čl. 61 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949, přijatého v Ženevě dne 8. června 1977.

Evakuace

- je souhrn organizačních a technických opatření zabezpečujících přemístění osob, zvířat a věcných prostředků v daném pořadí priority z míst ohrožených mimořádnou událostí nebo krizovou situací do míst, ve kterých je zajištěno pro osoby náhradní ubytování a stravování (nouzové přežití), pro zvířata ustájení a pro věcné prostředky uskladnění.

Evakuační zavazadlo

- připravuje se pro případ krátkodobého opuštění místa pobytu v důsledku vzniku mimořádné situace nebo krizové situace. Obsahuje zejména základní trvanlivé potraviny, předměty denní potřeby, osobní doklady, pojistné smlouvy, peníze a cennosti, přenosné rádio s rezervními bateriemi, toaletní a hygienické potřeby, léky, svítilnu, náhradní oděv, obuv, pláštěnku, spací pytel nebo přikrývku, kapesní nůž, šití a jiné drobnosti.

Obranná politika

- přirozená a trvalá součást bezpečnostního úsilí státu. Určuje a realizuje politické přístupy k poslání ozbrojených sil v souladu se zájmy ČR definovanými Bezpečnostní strategií ČR. Základní opatření obranné a vojenské politiky jsou zveřejňována a aktualizována v programových prohlášeních vlády ČR.

Ochrana obyvatelstva

- plnění úkolů civilní ochrany při ozbrojeném konfliktu i mimo něj, zejména varování, vyrozumění, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku. Výklad ochrany obyvatelstva není jednotný, v některých zemích, které nemají systém krizového řízení je termín ochrana obyvatelstva užíván v širším výkladu jako systém nevojenské ochrany – řeší např. i ochranu vnitřní bezpečnosti a ekonomiky.

Ozbrojené síly ČR

- plánování obrany státu Síly, které vytváří ČR k zajištění své bezpečnosti. Ozbrojené síly se člení na Armádu ČR, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. Základním úkolem ozbrojených sil je připravovat se k obraně ČR a bránit ji proti vnějšímu napadení. Ozbrojené síly ČR plní též úkoly, které vyplývají z mezinárodních smluvních závazků ČR o společné obraně proti napadení. Ozbrojené síly se podílejí na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru účastí na mírových operacích, záchranných humanitárních akcích.

Plánování obrany státu

- soubor plánovaných opatření, vzájemně se ovlivňujících, k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením a ke splnění všech požadavků na zajištění obrany státu, zabezpečení mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, včetně podílu ozbrojených sil na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru, účastí na mírových operacích a podílu záchranných prací a při plnění humanitárních úkolů.

Preventivně výchovná činnost

- souhrn organizačních, technických a provozních opatření a činností zaměřených na výchovu obyvatelstva s cílem předcházet vzniku mimořádných událostí a v případě jejich vzniku dosáhnout zmírnění nežádoucích dopadů mimořádné události na zdraví, životy, majetek či životní prostředí odpovídajícím chováním obyvatelstva.

Tísňové volání

- tísňovým voláním se rozumí bezplatná volba čísel, která jsou stanovena v číslovacím plánu a uvedena v telefonních seznamech. Čísla tísňového volání slouží k oznámení událostí v případech, kdy je ohrožen život, zdraví, majetek nebo veřejný pořádek.

Čísla tísňového volání jsou stanovena takto: 150 – Hasičský záchranný sbor ČR 155 – Zdravotnická záchranná služba 158 – Policie České republiky 156 – Městská policie 112 – Jednotné evropské číslo tísňového volání.

Ukrytí obyvatelstva

- ukrytí obyvatelstva je využití úkrytů a jiných vhodných prostorů k ochraně obyvatelstva před účinky světelného a tepelného záření, pronikavé radiace, kontaminace radioaktivním prachem, chemickými nebo biologickými látkami a proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení. K tomuto účelu se využívají improvizované a stálé úkryty.

Varování

- souhrn technických a organizačních opatření zabezpečujících včasné upozornění obyvatelstva orgány veřejné správy na hrozící nebo nastalou mimořádnou událost, vyžadující realizaci opatření na ochranu obyvatelstva a majetku. Zahrnuje zejména varovný signál, po jehož provedení je neprodleně realizováno informování obyvatelstva o povaze nebezpečí a o opatřeních k ochraně života, zdraví a majetku.

Základní složky IZS

- integrovaný záchranný systém je efektivní systém vazeb, pravidel spolupráce a koordinace záchranných a bezpečnostních složek, orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při společném provádění záchranných a likvidačních prací a přípravě na mimořádné události. Tvoří jej základní složky (Hasičský záchranný sbor České republiky, jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, poskytovatelé zdravotnické záchranné služby, Policie České republiky) a ostatní složky.

2 BRANNÁ VÝCHOVA

Objektem branné výchovy a brannosti jsou všichni občané České republiky. Branná výchova provází každého z nás prakticky po celý život. Obecně, lze říci, že předmětem studie didaktiky¹ branné výchovy je výchovně vzdělávací proces. Branná výchova má své pevné místo v celé struktuře naší české výchovně - vzdělávací soustavy, na všech stupních škol, v oblasti školní i mimoškolní, ve vzdělávání dospělých i v zájmové činnosti.

Elementární vyučovací činností musí žák – student nacvičovat již přímo ve vyučovacím procesu, tj. v přirozených podmínkách.[1]

2.1 Miroslav Tyrš a jeho projekt české branné výchovy

Miroslav Tyrš² se narodil v poněmčelé rodině lékaře, ale po brzké ztrátě rodičů byl vychováván v českém vlasteneckém prostředí.

Po absolvování malostranského gymnázia studoval v Praze rok na PF, odkud přestoupil na FF, kde poslouchal přírodní vědy, filozofii a estetiku; 1860 PhDr. Aktivně se účastnil českého kulturního a politického života. V roce 1869 byl zvolen poslancem zemského sněmu a v roce 1873 i do říšské rady. Stal se předsedou výtvarného výboru Umělecké besedy, podnikl studijní cesty do Německa, Francie, Anglie. Roku 1882 byl jmenován mimořádným profesorem na FF české univerzity v Praze.

Do české historie se zapsal především jako spoluzakladatel (16. 2. 1862) a vůdčí ideový i organizační činitel Sokola (i jako tvůrce českého tělocvičného názvosloví); byl rovněž iniciátorem prvního všesokolského sletu v r. 1882.

Přál si, aby sokolství v duchu starořeckého ideálu kalokagathie pěstováním tělesné zdatnosti a brannosti přispívalo k harmonickému rozvíjení lidské osobnosti a národní kultury. Ve stati *Náš úkol, směr a cíl* (v 1. čísle časopisu Sokol 1871) mj. napsal, že členem Sokola by se mělo stát co nejvíce příslušníků národa, protože „*věc sokolská, jak ke všem stavům a vrstvám se obrací, znamená prozatím tolik, co tělesné a zčásti i mravní vychování všeho*

¹ Didaktika přesněji „obecná didaktika“ je teorie vzdělávání, je to pojem odvozený z řeckého slova didaskó, které znamená „učím“ nebo „vyučuji“.

² Ph.Dr. Miroslav Tyrš, nar. 17. 9. 1832, † 8. 8. 1884. jeden ze zakládajících členů Sokola

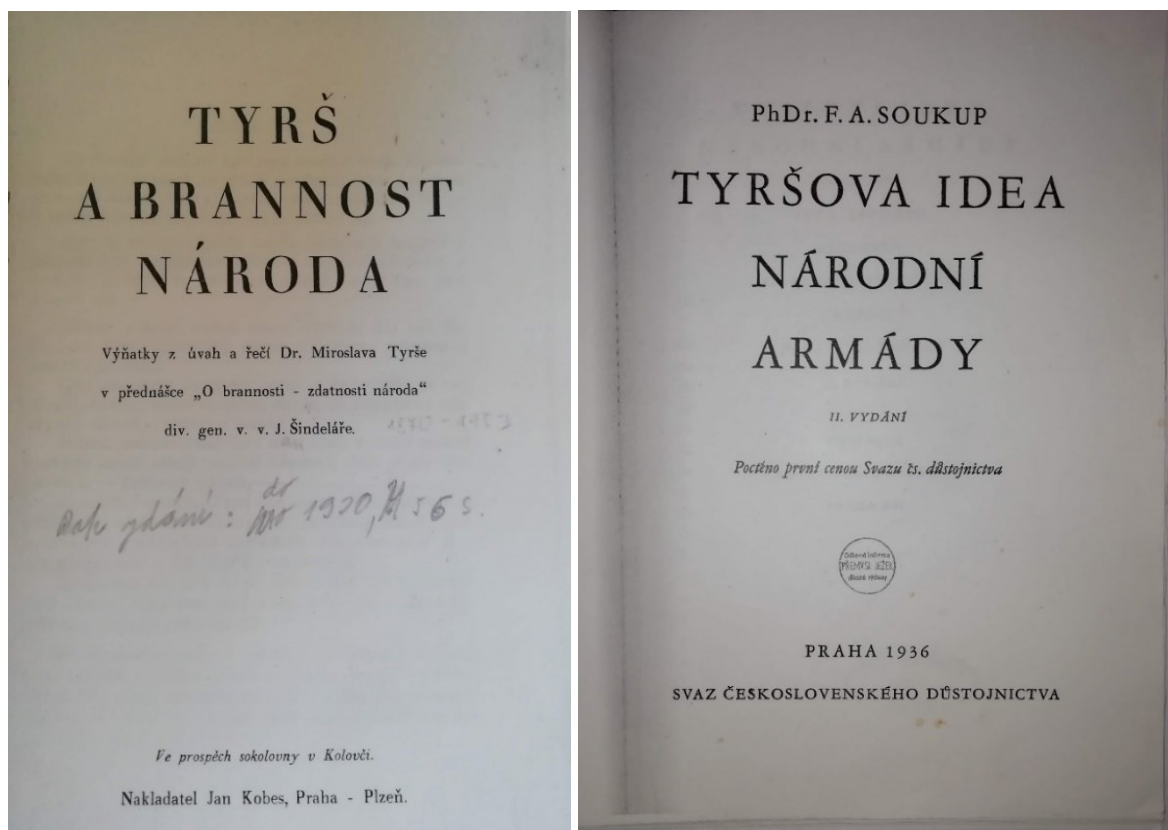
národa československého, odchování jeho k síle, statečnosti, ušlechtilosti a brannosti zvýšené“

V srpnu 1884 se Miroslav Tyrš, který nikdy neoplýval tělesnou zdatností, léčil v tyrolských Alpách. 8. srpna byla v Oetzu ohlášena jeho nezcvěstnost a třináct dní poté bylo jeho tělo nalezeno v říčce Aaše.[10]

Na území našeho státu (po pádu Bachova absolutismu, roku 1860) vzniká požadavek branné připravenosti českého lidu. S tím úzce souvisí vznik organizované tělovýchovy. První návrh od Miroslava Tyrše přišel již v roce 1862 (v tuto dobu existovalo již 16 sokolských jednot), kdy usiloval o zřízení zvláštního dobrovolnického sokolského sboru, kdy požadoval, aby byla do sokolských cvičebních programů zařazena vojenská cvičení.[2] K dvacátému výročí založení Sokola zorganizoval v roce 1882 první sokolský slet na Střeleckém ostrově v Praze, obeslaný 80 jednotami z Čech, Moravy, Slezska, Vídně, Zábřehu, Lublaně a Ameriky. Pod Tyršovým vedením zde cvičilo 720 mužů a v průvodu šlo 1 600 krojovaných sokolů. Toto vystoupení vytyčilo a utvrdilo zásady výchovy k tělesné zdatnosti, k branné způsobilosti, k mravní a společenské ukázněnosti.[3]

„Nesmrtelný tvůrce sokolského sdružení a českého tělocviku, Tyrš. Miroslav Tyrš, prozíravý, vynikající učitel, dobře vystihl, že náš národ potřebuje nejen vyspělost ducha, ale i vyspělost těla, aby byl odolný – zdatný a branný.“[4]

Veliký, geniální mistr Tyrš zasel símě, z něhož vyrostl mohutný strom, strom národní zdatnosti. Jeho plody jsou odolnost – brannost národa.“³

Obrázek 1 *Tyrš a Brannost národa*, 1930 [soukromý archiv J. Kyselák]

Obrázek 2 *Tyršova idea národní armády*, 1936 [soukromý archiv J. Kyselák]

2.2 Školní branná výchova, povinná školní docházka od roku 1869 do roku 1991

V roce 1869 byl v rakousko-uherské monarchii přijatý zákon, který již povinnost školní docházky nejen jasně stanovil, ale pod hrozbou sankcí vůči rodičům i vyžadoval. Zákon, který neplatil v uherské části monarchie, pak stanovil délku povinné školní docházky pro všechny děti na 8 roků, což byla délka v tehdejší Evropě zcela ojedinělá.[11]

Po vytvoření samostatného československého státu byla tzv. malým školským zákonem z roku 1922 sjednocena délka povinné školní docházky. Zákon, ale umožňoval, aby na

³ Sokol ročník 1871, číslo 4 až 8. – Pokud tělocvik a jednoty tělocvičné k brannosti národní přispívají.

Slovensku došlo k prodloužení povinné školní docházky na 8 let až od školního roku 1927-1928.[11]

Po 1. světové válce nastal ve školách, ale i v celém Československu distanc od všeho, co připomínalo válku. Jednotlivci, ale i některé organizace měli snahu obnovit prostřednictvím tělesné výchovy předvojenskou výchovu chlapců na školách. Jedna z prvních zmínek, týkajících se branné výchovy se objevila v branném zákoně č. 193/1920 Sb. „*O tělesné výchově mládeže před brannou povinností*“ a v zákoně č. 228/1920 Sb. Samotná výchova však postrádala jednotný program, společné metody a rozpadala se mezi různé branné spolky. Navzdory tomu se branná výchova stávala žádanější. Výsledkem toho byl výnos Ministerstva školství z 1. 2. 1934, kdy byla branná výchova jako samostatný předmět zavedena na učitelských ústavech a středních školách. Upravenou osnovu ohlásila vláda v návrhu zákona o délce vojenské služby. Avšak tento návrh byl pouze projednáván. Vládou byl v roce 1927 odložen o deset let. Nakonec byl přijat pod č. 184/1937 Sb. „*O branné výchově*“.[2]

Tímto je branná výchova přijata jako součást veřejné péče o výchovu a vzdělání. Cílem je vštípnit obyvatelstvu podle věku, vzdělání a povolání potřebné znalosti, dovednosti, ony mravní vlastnosti, tělesnou zdatnost, které byly potřebné k obraně státu. Branná výchova se tak stává povinnou pro žactvo veřejných škol všech druhů a stupňů a obstarává se ve školách.[18] Ministerstvo školství a národní osvěty začíná v roce 1920 vydávat vázanou publikaci. Zpočátku se publikace jmenovala „Sborník“, po té byla přejmenována na „Věstník“ [22](pozn. autora: tento název je používán dodnes).

První číslo *Sborníku* mimo jiné obsahovalo:

- Zákony
- Nařízení
- Vyhlášky
- Ministerské výnosy

Poprvé v tomto roce se začínají používat zkratky pro jednotlivé předměty. Ve sborníku jsou zveřejněny všechny školy v zemi (vysoká škola, I. a II. německá státní reálka, České státní reálné gymnásium (slovo *gymnásium*: psáno v roce 1920, slovo *gymnázium*: psáno podle pravidel českého pravopisu), státní vyšší reálka, dívčí lyceum, Československá akademie obchodní apod.), knihovny, vědecká pracoviště, československé ústavy. V pozdějších číslech můžeme ve Sborníku najít osnovy jednotlivých učebních předmětů.

V dnešní době, bychom mohli říci, že se jedná o *internet* (pozn. autora). Sborník je distribuován do všech zmíněných institucí.[22]

Na I. sjezdu pro středoškolskou pedagogiku a didaktiku v Praze byly zařazeny z branné výchovy tyto přednášky:

- V. Čížek: Brannost a střední škola V. Ingrid: Branná výchova v matematice
- F. Jahoda-A. Wangler: Branná výchova v chemii a fyzice
- Č. Kudláček: Branná výchova a střední škola[22]

Zájem o tyto otázky a odpovědi se postupně rozšiřuje i do jiných předmětů a do všech typů škol. Po získání prvních praktických zkušeností byla branná výchova včleněna do přírodovědného vyučování.[23]

*„Základem branného národa je **člověk činu**. K činu je potřebí síly a obratnosti těla a pohotové, silné vůle. Branná výchova se musí snažit o výchovu člověka, pevné **silné vůle**, který je rozhodný, pohotový, chladnokrevný, duchapřítomný, statečný, odvážný a pracovitý. Při tom nutno ho **vést k vlastnímu myšlení**, k vlastnímu pozorování a usuzování, aby si dovedl pomoci ve všem a všude. Člověk se nesmí dát uchvátit okamžitou situací, nesmí ztratit rozvahu, naopak musí si učiniti rychle správný úsudek o situaci a ji ovládnouti.“* [18]

„Toto období je charakteristické mj. zejména nástupem nacismu v Německu a hrozbou vzniku II. světové války, což v rámci tehdejšího Československa sehrálo významnou roli v přijetí zákon o ochraně a obraně proti leteckým útokům.

„Snaha o přijetí této právní normy spadá ovšem již do roku 1929. V tomto roce také vzniklo Ústředí obrany obyvatelstva. Náplní činnosti ústředí, které mělo v podstatě jen řídicí orgány a několik stovek dobrovolných nadšenců, kteří při cvičeních prováděli zatemňovací práce, protiletecká pozorování a pořádkovou službu, bylo též analyzovat možnosti protiletecké obrany obyvatelstva v našich podmínkách a připravit její organizaci.“ [24]

Školní vzdělání se rozvíjí postupně od propedeutických stupňů v předškolní výchově přes jednotlivé stupně základní školy. Obsahy branné výchovy byly vždy spjaty s momentálním stavem Republiky. Byl předpoklad, že „možná“ bude válka, a tak bylo nutné soustavně připravovat občany. S tímto předpokladem byly často odvozovány složky branné výchovy:

- Psychologická složka (mravní)
- Odborně technická složka (nauková)
- Tělovýchovná složka (tělesná)

Uvedené tři složky musely být vždy v součinnosti. Nikdy nemohla být složka samostatná, v tom případě bychom mohli mluvit o podmíněné složce.[9]

Na čem se zakládá brannost národa a které jsou podmínky branné výchovy národa? To jsou otázky, které nutno předem zodpovědět, chceme-li vytknout úkol i program branné výchovy národa.

Na otázku: Na čem se zakládá brannost národa, odpovídá již Dr. M. Tyrš takto:

1. *„Že národ veškeré prostředky válečné a především zbraně, a to nejlepší jakosti, má a jich též užívati dovede,*
2. *v jistém zřízení válečném, jež co možná nejvíce branného mužstva v době nejkratší při nákladu co možná nejmenším poskytuje, a to mužstva v příhodné oddíly sestavného, jakož i v rozličném sešikování oddílů těchto vycvičeného,*
3. *v určitých tělesných vlastnostech téhož národa, v jisté duševní a mravní povaze národní.[18]*

Jak je patrné ze slov Dr. Miroslava Tyrše, který je mrtev víc jak jedno století, potvrzují se jeho slova.(poznámka autora)

2.3 Podstata branné výchovy minulého století

Přelom roku 1934 a 1935 vedly vojenskou správu k tomu, že byla vypracována nová osnova branné výchovy. Organizace s touto koncepcí nesouhlasily a podaly vlastní návrh. Jednání byla vedena téměř celý rok. Výsledkem jednání byl zákon, který Národní shromáždění přijalo v červenci 1937, jeho účinnost nastala 1. září 1937.[24]

Ve třicátých letech minulého století si branná výchova našla své průkopníky v nejrůznějších organizacích, např. Československý Orel, Svaz Československého důstojnictva, Československá obec sokolská, Československý národní svaz střelecký, nebo Svaz národních gard.

Po skončení 2. světové války v roce 1945 nastává pro brannou výchovu klidové období. V průběhu následujících let se osnovy doplňují, upravují, podle potřeby a žádostí učitelů.

Válečný útlum a následná likvidace spolků je pořád z mnoha důvodů problematickým tématem. V této bakalářské práci ji hlouběji rozebírat nebudeme. V roce 1948, kdy se vlády ujímá Komunistická strana Československá, se branná výchova stává definitivní součástí všech učebních předmětů. [6]

V roce 1951 zřídila komunistická vláda na základě zákona č. 92/1951 Sb. *o branné výchově* z 2. listopadu 1951 Svaz pro spolupráci s armádou (Svazarm), posléze na základě zákona č. 87/1952 Sb. *o reorganizaci branné výchovy* z 12. prosince 1952. Branná výchova se tak stala pro školní i mimoškolní výchovu povinnou.[6]

Dosud existující obecné a měšťanské školy byly nahrazeny osmiletými základními školami, které byly ukončovány závěrečnými zkouškami (ze dvou povinných a jednoho výběrového předmětu). Zrušena byla gymnázia - ty se všeobecným středním vzdělání nahradily jedenáctileté střední školy s již sedmnáctiletými maturanty. Protože ve školním roce 1953/54 končili na základní škole žáci dvou ročníků, bylo zapotřebí řešit přechod na nový systém přechodnými opatřeními.[14] Žáci dřívějších 8. ročníků měli proto na svém vysvědčení uvedeno, že je „rovnocenné s vysvědčením budoucí osmileté školy“ a mohli buď pokračovat ve studiu v deváté třídě nové jedenáctiletky, nebo mohli být přijati do učilišť státních pracovních záloh, ale mohli také zůstat na své původní škole a tam absolvovat jednorocní učební kurz (dále jen „JUK“).[7]

Na základě myšlenek Marxe, Engelse a Lenina jsou cíle výchovy prakticky ve všech socialistických zemích. V Československu byl cíl komunistické výchovy vyjádřen v usnesení ÚV KSČ z 23. dubna 1959 jako: „Člověk vysoce vzdělaný, ovládající poznatky současné vědy a techniky, připravený ke kvalifikované produktivní práci, tělesně zdatný, člověk kolektivní, nalézající radostné uspokojení v práci pro celek, prodechnutý ideami socialistického vlastenectví a internacionalismu – uvědomělý budovatel a obránce komunistické společnosti“.⁴

V roce 1956 se v Praze uskutečnilo první *veřejné cvičení civilní ochrany*. [8]

Cílem tohoto cvičení bylo prověřit obyvatelstvo, zda uspějí při různých situacích jako například simulace dopadu bomby, ochrana a následná oprava poškozené budovy, zdravotní ukáзка s figuranty a v neposlední řadě záchrana dětí ze základních škol. *Sokolský závod branné dovednosti* v roce 1960 v Novém Městě na Moravě, poprvé za účasti žáků z Polska a Německé demokratické republiky. Paralelně probíhaly po celém Československu ve školách a mimo nejrůznější branné závody a kulturní akce např.: Dukelský závod branné zdatnosti, spartakiáda, prvomájový průvod, oslavy „Vítězného února“, oslavy výročí k

⁴ Usnesení a dokumenty ÚV KSČ od XI. Sjezdu do celostátní konference KSČ, 1960, str. 321.

osvobození Československa Rudou armádou, VŘSR či na dny Československé lidové armády.[8]

Branná výchova byla založena na základě všeobecné občanské povinnosti. Od počátku povinné školní docházky bez rozdílu pohlaví až do konce roku, v němž dosáhli 30 let. Výjimku, pak tvořili občané, kteří byli zařazeni do civilní protiletectvé obrany, ti podléhali výcviku až do 50 let. Branná výchova na školách spadala do působnosti ministerstva školství, národní osvěty nebo ministerstva zemědělství. Výchova mimo školu byla zákonem svěřena společenským organizacím a střediskům branné výchovy.[12]

Senát Národního shromáždění v roce 1937 mimo jiné schválil „Meziministerský sbor branné výchovy“, složený ze zástupců ministerstev, kam branná výchova spadala, stal se též pomocným orgánem Nejvyšší rady obrany státu. Členství ve výborech brannosti bylo čestné.[25] Zákon ukládal povinnost aktivně spolupracovat a finančně podporovat provádění tohoto zákona.[12]

2.4 Branná výchova pro učitele, žáky a rodiče od roku 1936 do roku 1991

„Udržeti a rozmnožiti zdraví všech příslušníků národa je první podmínkou, bez které další postup není možný.

S tím těsně souvisí požadavek, aby byla zvýšena povšechna tělesná zdatnost všech – mužů i žen. Proto jest nutné, aby veškeré prostředky k tomu směřující byly obecně přístupny a aby i všechna zařízení jak soukromá, tak i veřejná odpovídala shora vytknutým požadavkům a aby též všem prospívala.

*K zdatnosti tělesné náleží **fysická síla a otužilost**. Síla musí býti všestranná, vytrvalá a schopná výkonu. Sílu i výkonnost nutno udržeti do pozdního věku. Proto je potřebí vésti k vytrvalosti v práci.*

Pokud jde o ženy, nutno zdůrazniti, že úkolem branné výchovy žen není výcvik se zbraní, ani příprava k bojové službě v bitevním území, nýbrž obeznámení s činností v zápolí, která směřuje k udržování a zlepšování života v něm a k zmirňování následků války.“ [18]

Obecná škola:⁵

Obecné (řudové) školy se dělí:

- „Nižší stupeň“, žactvo 1. a 2. postupového ročníku,
- „střední stupeň“, žactvo 3., 4. a 5. postupového ročníku,
- „vyšší stupeň“, žactvo 6., 7. a 8. postupového ročníku obecných (řudových) škol.

Zákonem ze dne 1. července 1937, č. 184 Sb., „*O branné výchově*“ rozšiřuje se veřejná péče o výchovu a vzdělání také o brannou výchovu.⁶

Složky branné výchovy jsou:

- branná průprava mravní, nauková a tělesná,
- výcvik v pomocných a ochranných službách, zejména také výcvik v úkolech civilní protiletectké ochrany (dále jen „CPO“),
- branný výcvik.

Prvky branné průpravy mravní a naukové prostupují všemi učebními předměty. Branný výcvik je povinný pro žáky od 17. roku věku. Branná průprava tělesná, se aplikuje do tělesné výchovy; potřebný počet hodin se věnuje cvičením ve volné přírodě.

Osnovy, metodika⁷

Vyučovací jazyk:

Při četbě a recitacích se na všech stupních přihlíží náležitou měrou také k potřebám branné výchovy, zejména ve spojitosti s prvoukou, s vlastivědou, s občanskou naukou a výchovou, s dějepisem i se současnými událostmi.

Nižší stupeň:

Např.: Prvouka:

- a) O výchově smyslového vnímání a pozorovacích technik ve škole i v přírodě
- b) o mravní výchově – tvoření správných zvyků a pracovní morálky

⁵ Název: Obecná škola používán v roce 1936

⁶ Poznámka autora: zákon zmíněn již předešlých kapitolách.

⁷ Obecná škola, rok 1936

- c) jednoduché vysvětlení a cviky v CPO – znalost poplachového signálu, spořádané vyprázdnění třídy, rozptyl žactva domů.

Střední stupeň:

Např.: Občanská nauka a výchova:

- a) Poučování o bezpečnosti doma, ve škole a na cestách, zejména při dopravě.
- b) znalost výstražných znamení,
- c) znalost dopravních a jiných značek
- d) československá armáda a znalost o ní, znalost hrdinů, zejména pak z československých dějin; T. G. Masaryk a československé legie
- e) poplachový řád CPO, návod k vlastní ochraně při náletu.

Vyšší stupeň:

Např.: Zeměpis:

- a) Tvary terénu domácího kraje
- b) cviky v pozorování, v odhadování a ve vyměřování v terénu
- c) v orientaci podle kompasu a speciální mapy.

Dějepis:

- a) znalost dějin vzniku Československé republiky; T. G. Masaryk a československé legie.[22]

Další vyučující předměty, kde se **prolíná** branná výchova: zdravotní výchova, vlastivěda, literatura, branná mravouka, branná nauka, nauka o výživě a potravinách, malování, rýsování, Jazyky moderní - Jazyk německý, Jazyk maďarský, Jazyk podkarpatský, Jazyk hebrejský, Jazyk polský.[22]

Dá se tedy říci, že branná výchova byla úspěšně včleněna do všech výukových předmětů. V hodinách občanské výchovy byli žáci seznámeni s problematikou teoreticky, prakticky, pak v hodinách tělesné výchovy. V jazyce českém a literatuře se například četly vlastenecké a vojenské texty. V přírodopise se vyučovala péče o zdraví, první pomoc. V matematice žáci vymýšleli nejrůznější slovní úlohy na procvičování vzdálenosti, hmotnosti, náklady na vojska. Hlavním úkolem v hodinách zeměpisu byla výuka orientace v terénu, čtení z mapy, práce s kompasem. Součástí branné výchovy byla *rodina*. Úkolem rodičů bylo svým synům nepodsouvat bídné myšlenky a názory k armádě a vojenství, museli děti vychovávat ke kázní.[14]

Branně výchovný proces v podmínkách základní školy navazoval na brannou výchovu dětí v rodině a předškolních zařízeních. Branná výchova se rozdělovala podle zdatnosti, věku, ale ne podle pohlaví.

Následné a poslední předlistopadové změny v délce povinné školní docházky vycházely opět z materiálu ÚV KSČ (Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy) z července 1973. Ten perspektivně počítal s uceleným dvanáctiletým vzdělávacím cyklem, přičemž bezprostředně zaváděl desetileté vzdělávání. Dokument, který našel svůj legislativní výraz v zákoně z 21. června 1978, prodlužoval povinnou školní docházku na deset roků. Současně ale zkracoval dosavadní devítiletou základní školu na osm roků (první stupeň byl zkrácen na čtyři roky).[11]

Všichni žáci pak museli dokončovat povinnou školní docházku na některé střední škole, přičemž střední odborná učiliště (na některých byly nově zavedeny i maturity, protože bylo „politicky neúnosné, aby se mladá generace dělnické třídy nemohla ucházet o vysokoškolské vzdělání“ a pro vysokoškolské studium byla maturita nezbytnou podmínkou) byla prohlášena za hlavní proud středního školství.[11]

Celý záměr této tzv. „nové koncepce“, z něhož školský zákon vycházel a jemuž dával legislativní zakotvení, se nijak netajil tím, že jeho cílem je vybudování všeobecně vzdělávací polytechnické desetileté střední školy, což by bylo i v souladu s obdobnými koncepcemi ostatních zemí socialistického prosovětského bloku. Skutečnost, že všichni žáci museli alespoň dva roky být žáky některé střední školy, se samozřejmě velmi pozitivně odrazila ve statistických údajích![11]

Po listopadu 1989 byla v roce 1990 novelou školského zákona povinná školní docházka opět zkrácena na devět roků a současně byla prodloužena základní škola na devět let. Devátý ročník základní školy však nebyl povinný a žákům bylo umožněno odcházet na střední školy již z 8. ročníku.[11]

Záměr zákona, aby povinná školní docházka byla opětovně stejně dlouhá jako základní škola, tak dostal vážnou trhlinu. Příliš liberální „koncept“ rezortního ministerstva, umožňující extenzivní rozvoj středních škol a v souběhu se značně dramatickým poklesem počtu dětí v populačních ročnících byla vytvořena situace, že nemohlo dojít ani k smysluplnému zformování koncepce výuky v 9. ročníku. Počet žáků v 9. ročníku základních škol postupně klesal, až zůstal jen tzv. sběrný devátý ročník, shromažďující převážně žáky s nezájmem o další studium.[11]

V Československu byla branná výchova brána jako hlavní vyučovací předmět. Pro vývoj státu je velmi důležitá a podporovaná vládou komunistické strany. Výchově se věnují i mimo školní zařízení. Národní shromáždění republiky československé se v roce 1951 usneslo, že brannou výchovu budou provádět; ve školách, ve střediscích pracujícího dorostu a jiných zařízeních plnících obdobné úkoly, v dobrovolných organizacích. Branná výchova ve školách a ve střediscích je povinná.[26]

2.5 Vzdělávací zásady v branné výchově od roku 1973 do roku 1991

Branně výchovná činnost vyžaduje, aby si každý žák osvojil pojmy a představy, aby byl schopen pochopit vztahy jevů a dokázal teoretické poznatky použít v praxi.

Vyučovací zásady:

- zásada uvědomělosti a aktivity
- zásada názornosti
- zásada soustavnosti a posloupnosti
- zásada přiměřenosti
- zásada trvalosti[7]

Každý vyučovací předmět obsahuje učivo, které má určitou brannou hodnotu. Hodnota je buď *primární* nebo *sekundární*.

Primární:

1. Stupeň

- Prvouka
- Vlastivěda
- Přírodověda
- Český jazyk
- Pracovní činnosti

2. Stupeň

- Občanská nauka
- Zeměpis
- Dějepis
- Chemie
- Fyzika
- Přírodopis

- Tělesná výchova
- Český jazyk[5]

Příklad z matematiky 5. ročníku základní školy

„Ráže 100 Mt znamená, že výbušný účinek bomby se rovná výbuchu stejného množství tritolu. Dovedeš si takové množství výbušniny vůbec představit?

- A) Kolik železničních vagónů by bylo třeba k odvezení 100 Mt tritolu, má-li běžný vagón nosnost 20 t? (5 miliónů vagónů)*
- B) Jak dlouhý by byl vlak sestavený z těchto vagónů, jsou-li vagóny dlouhé asi 12,5 m? (62 500 km)*
- C) Jak dlouho by takový vlak míjel pozorovatele při rychlosti 40 km/hodinu? (1 562 hodin = asi 65 dní).“*

Branná cvičení se konají ve všech ročnících 1. stupně dvakrát ročně, vždy jednou za pololetí, ve vyučovací době. Na 1. stupni 4 hodiny a na 2. stupni až 6 hodin čistého času. Žáci s oslabeným zdravím se musí účastnit branného cvičení. Rozsah cvičení a plnění úkolů je schválen školním lékařem. Pro učitele a nepedagogické pracovníky je účast na cvičení povinná. Školní výlety byly plánovány tematicky a cíleně, musely splňovat určité požadavky. Nesměl mít charakter pasivního cestování. Školní výlety musejí mít vzestupnou tendenci náročnosti.[9]

Obsahové zaměření jednotlivých ročníků

1. Stupeň

V prvouce na témata:

1. Třída

Ve školní budově, orientace v okolí školy

2. Třída

- Významné objekty naší obce a v jejím okolí, určování polohy objektů, popsání cesty pomocí názvů ulic, budov z paměti, určení směru chůze, členitost krajiny v okolí, znalost dopravního spojení.

Ve vlastivědě na témata:

3. třída

- Orientace v bližším i vzdálenějším okolí školy, obce, národní výbory se starají o občany, ochrana proti požárům zbrojnice, památné dny obce.

4. třída

- bojové tradice našeho lidu, boje dělníků, odboj proti fašismu za osvobození.

V tělesné výchově na témata:

První a druhý ročník pochod v terénu do 3 km, překonání jednoduchých překážek v terénu. Ve třetí a čtvrtém ročníku pak náročnější pochod se zátěží a překonávání výraznějších terénních překážek, odhadování vzdálenosti. Ve čtvrtém ročníku k těmto tématům přibývá i výcvik v jízdě na kole na silnici i v terénu.[5]

2.6 Rok 1991 po současnost

Předmět branná výchova zanikl v českých školách po roce 1989. Lidé narozeni po tomto roce, většinou neví, co obsahoval předmět branná výchova a k čemu sloužil, bohužel neví ani to, kdo byl např. Miroslav Tyrš, Emil Zátopek, Jan Železný.

Dnešní doba nám nepřináší brannou výchovu, jak ji známe z doby před rokem 1989, ve výchovných předmětech se již necvičí pohyb s plynovou maskou, cílený pochod, ale vštěpují se jim základy informatiky, získávají základní informace o EU, NATO, Záchraném kruhu či Armádě.

Novela školského zákona z června 1995, která stanovila 9. ročník základních škol povinným. Současně pak vrátila prvnímu stupni základní školy délku 5 roků.

Není od věci připomenout, že v listopadovém období se objevily a stále přetrvávají (v různém čase s různou intenzitou) diskuze o tom, zda by historický termín „povinná školní docházka“ neměl být nahrazen ve všech předpisech termínem „povinné vzdělávání“[11]

Branná výchova v současné době neexistuje. Není již samostatným vyučovacím předmětem, jako tomu bylo před rokem 1991. Učiteli a dětmi je branná výchova spíše chápána jako „ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“. MŠMT si je vědomo tímto aspektem, a proto nabízí pedagogům brožury, příručky, materiály, které nejsou všemi základními školami využívány. Ve spolupráci s Armádou ČR, vznikl webový portál POKOS (příprava občanů k obraně státu), který mimo jiné obsahuje: právní předpisy, strategické a

koncepční dokumenty, ale také informace pro školy a učitele (informovanost o tomto portálu je nedostačující, ne každý pedagog, ví, že tento portál existuje)⁸.

Vojáci v rámci projektu POKOS pořádají na **vybraných** školách přednášky a besedy na téma ozbrojené síly ČR a Armáda ČR. Do podvědomí učitelů a žáků se vstřípit informace i méně známé; jako je brannost a jako je branná výchovy.

Bohužel, v současné době chybí ucelenost výuky na toto téma, chybí výběr cílových skupin občanů, neexistuje rozsah vyučovacích hodin zahrnutých do osnov základních škol, nejsou dostatečně nastaveny organizační a systémové vazby, které by umožňovali právě tuto výchovu a vzdělávání. Dokument, který se v současné době zabývá tímto tématem: „Koncepce přípravy občanů k obraně státu“.

V současném RPV ZV je pouze **návrh** na rozložení učiva do jednotlivých ročníků, **doporučené** metody a formy práce. Doporučeno školám je; aby si témata jako například: nebezpečí terorismu, kyberšikana, pravidla pro poskytnutí první pomoci, nouzové a varovné signály a jiné, zařadila do svých ŠVP a do průřezových témat. Většina základních škol musí zařadit téma do běžných hodin Občanské nauky, Globální výchovy, Zeměpisu, Vlastivědy nebo Prvouky⁹. Tím si škola, ale snižuje hodinovou dotaci daného předmětu. Pak tedy vyvstává otázka, zda ředitelé základních škol zařadí témata do stanovených, povinných vyučovacích předmětů?

Ku prospěchu je potřeba také říci, že této problematice se usilovně věnují i lidé, kteří nejsou učitelé, ale jsou zainteresováni jiným způsobem, jako například plk. Mgr. Eleonóra Tilcerová[27] nebo náměstek ministra obrany PhDr. Mgr. Jakub Landovský, Ph.D.[28] kteří se snaží tuto problematiku řešit ve spolupráci s různými ministerstvy či spolky.

„Od roku 1999 se do výuky základních a středních škol začala postupně dostávat problematika ochrany člověka za mimořádných událostí. V průběhu let se určitým způsobem modifikovala do současné podoby. Hasičský záchranný sbor ČR (dále jen „HZS ČR“) od začátku významnou měrou přispěl a nadále přispívá k její realizaci a rozvoji na školách. Avšak s ohledem na razantní změnu vzdělávacích dokumentů a stávající, ne vždy vyhovující,

⁸ Vlastní autorovo šetření. Osloveno 100 základních škol. Pouze 79 základních škol vědělo, co je POKOS.

⁹ Vlastní pohled autora z jeho pedagogické praxe, informace dostupné z RPV.

stav této výuky na školách dnes vyvstává potřeba nového pojetí této problematiky a s tím souvisejících nových přístupů k výuce.“ [27]

2.6.1 Začlenění problematiky v současném RVP ZV

Základem osvojování dovedností a způsobů jednání je praktický nácvik provádění ukázek, které jsou součástí výuky v každém ročníku. Pro efektivitu vzdělání a výchovy jsou doporučovány metody prožitkové pedagogiky – praktický nácvik, simulační hry, skupinový trénink. Rozsah vědomostí i nácviku vědomostí je pak třeba volit vždy přiměřeně k věku a schopnostem žáků.[19][20].

Problematika POKOS je na prvním stupni začleněna v RVP do vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*. Učivo *Naše vlast* bylo od 1. září 2013 rozšířeno o téma Armáda ČR.[19]

Obrana státu byla začleněna do většiny školních vzdělávacích programů a to buďto přímo nebo pomocí dodatku ve školním vzdělávacím programu (dále jen „ŠVP“).

Na druhém stupni POKOS nalezneme ve vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*, kde je nově uvedeno, že žák má rozumět povinnostem občana při zajišťování obrany státu. Doplněna byla i vzdělávací oblast *Člověk, stát a právo*, ve které se objasňuje role ozbrojených sil ČR, ale také v *Zeměpise*, kde se žák seznamuje členitostí krajiny nebo jak se chovat při nebezpečí živelních pohrom v modelových situacích¹⁰.

ČLOVĚK A JEHO SVĚT

1. stupeň

Místo, kde žijeme – 1. období

Očekávané výstupy:

Žák

- vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí

Učivo

¹⁰ Interní ŠVP nejmenované základní školy.

domov – orientace v místě bydliště

škola – prostředí školy, činnosti ve škole, okolí školy, bezpečná cesta do školy, riziková místa a situace

Místo, kde žijeme – 2. období

Očekávané výstupy:

Žák

- určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě

Učivo

Okolní krajina – působení lidí na krajinu, orientační body a linie

Evropa a svět – cestování

Lidé kolem nás – 2. období

Žák

- vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)
- rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy

Učivo

soužití lidí – mezilidské vztahy, komunikace, principy demokracie, pomoc nemocným, sociálně slabým, chování lidí – vlastnosti lidí, pravidla slušného chování - ohleduplnost, etické zásady, zvládnání vlastní emocionality; rizikové situace; rizikové chování, předcházení konfliktům

Rozmanitost přírody – 2. období

Žák

- zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat
- stručně charakterizuje specifické přírodní jevy a z nich vyplývající rizika vzniku mimořádných událostí; v modelové situaci prokáže schopnost se účinně chránit

Učivo

ohleduplné chování k přírodě a ochrana přírody – odpovědnost lidí, ochrana a tvorba životního prostředí

rizika v přírodě – rizika spojená s ročními obdobími a sezónními činnostmi; mimořádné události způsobené přírodními vlivy a ochrana před nimi

Člověk a jeho zdraví – 1. obdobíŽák

- uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle; projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví
- rozezná nebezpečí různého charakteru, využívá bezpečná místa pro hru a trávení volného času; uplatňuje základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu, jedná tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných
- chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepříjemná, v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i jiné, ovládá způsoby komunikace s operátory tísňových linek
- reaguje adekvátně na pokyny dospělých při mimořádných událostech

Člověk a jeho zdraví – 2. obdobíŽák

- využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a podpoře vlastního zdravého způsobu života
- uplatňuje účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících mimořádné události
- předvede v modelových situacích osvojené jednoduché způsoby odmítání návykových látek
- uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranou
- rozpozná život ohrožující zranění; ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc

Učivo

péče o zdraví – zdravý životní styl, denní režim, správná výživa, výběr a způsoby uchovávání

potravin, vhodná skladba stravy, pitný režim; nemoci přenosné a nepřenositelné, ochrana před infekcemi přenosnými krví (hepatitida, HIV/AIDS), drobné úrazy a poranění, prevence nemocí a úrazů, první pomoc při drobných poraněních, osobní, intimní a duševní hygiena návykové látky a zdraví – návykové látky, hrací automaty a počítače, závislost, odmítání návykových látek, nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií osobní bezpečí, krizové situace – vhodná a nevhodná místa pro hru, bezpečné chování v rizikovém prostředí, označování nebezpečných látek; bezpečné chování v silničním provozu, dopravní značky; předcházení rizikovým situacím v dopravě a v dopravních prostředcích (bezpečnostní prvky), šikana, týrání, sexuální a jiné zneužívání, brutalita a jiné formy násilí v médiích, mimořádné události a rizika ohrožení s nimi spojená – postup v případě ohrožení (varovný signál, evakuace, zkouška sirén); požáry (příčiny a prevence vzniku požárů, ochrana a evakuace při požáru); integrovaný záchranný systém.

VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

2. stupeň

Člověk ve společnosti

Žák

- rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu
- zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje
- zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a jak pomoci v situacích ohrožení a obrany státu
- uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem
- objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám
- rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti

Učivo

naše škola – život ve škole, práva a povinnosti žáků, význam a činnost žákovské samosprávy, společná pravidla a normy

lidská setkání – přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen; lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidé ve společnosti

vztahy mezi lidmi – osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace; konflikty

v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti

zásady lidského soužití – morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování

Učivo

lidská práva – základní lidská práva, práva dítěte, jejich ochrana; úprava lidských práv a práv dětí v dokumentech; poškozování lidských práv, šikana, diskriminace

protiprávní jednání – druhy a postihy protiprávního jednání včetně korupce, trestní postižitelnost; porušování předpisů v silničním provozu

právo v každodenním životě – význam právních vztahů; důležité právní vztahy a závazky z nich vyplývající

Mezinárodní vztahy, globální svět

Učivo

globalizace – projevy, klady a zápory; významné globální problémy, včetně válek a terorismu, možnosti jejich řešení

ZEMĚPIS

2. stupeň

Životní prostředí

Žák

- uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí

Učivo

vztah příroda a společnost – trvale udržitelný život a rozvoj, principy a zásady ochrany přírody a životního prostředí, chráněná území přírody, globální ekologické a environmentální problémy lidstva. Terénní geografická výuka, praxe a aplikace.

Žák

- uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech

Učivo

ochrana člověka při ohrožení zdraví a života – živelní pohromy; opatření, chování a jednání při nebezpečí živelních pohrom v modelových situacích

TĚLESNÁ VÝCHOVA

1. stupeň – 2. období

Činnosti ovlivňující zdraví

Učivo

bezpečnost při pohybových činnostech – organizace a bezpečnost cvičebního prostoru, bezpečnost v šatnách a umyvárnách, bezpečná příprava a ukládání náradí, náčiní a pomůcek, první pomoc v podmínkách TV. Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností

Učivo

turistika a pobyt v přírodě – přesun do terénu a chování v dopravních prostředcích při přesunu, ochrana přírody; přežití v přírodě, orientace, ukrytí, nouzový přístřešek, zajištění vody, potravy, tepla

plavání – (základní plavecká výuka) ... prvky sebezáchrany a dopomoci tonoucímu

2. stupeň

Činnosti ovlivňující zdraví

Žák

- odmítá drogy a jiné škodliviny jako neslučitelné se sportovní etikou a zdravím; upraví pohybovou aktivitu vzhledem k údajům o znečištění ovzduší

Učivo

hygiena a bezpečnost při pohybových činnostech – v nestandardním prostředí, první pomoc při TV a sportu v různém prostředí a klimatických podmínkách, improvizované ošetření poranění a odsun raněného

Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností

Učivo

turistika a pobyt v přírodě – přesun do terénu a uplatňování pravidel bezpečnosti silničního provozu v roli chodce a cyklisty, táboření, ochrana přírody, dokumentace z turistické akce
plavání – dovednosti záchranného a branného plavání, prvky zdravotního plavání a plavecký sportů, lyžování, snowboarding, bruslení – bezpečnost pohybu v zimní horské krajině, jízda na vleku.[20]

3 CÍL A METODY PRÁCE

Práce je členěna do dvou částí. První z nich je teoretická část, která se zabývá historií branné výchovy. Druhá část práce je praktická, ve které je zhotoven kvantitativní výzkum. Cílem teoretické části je popsat rozvoj a následný úpadek vyučovacího předmětu branná výchova na základních středních včetně popisu rozdílu mezi brannou výchovou od roku 1918 po rok 1989, zjistit jaké bylo postavení Českého národa v minulém století k brannosti a branné výchově. Prozkoumat problematiku současného školství k výuce obraně státu, k branné výchově na základních školách a kritické posouzení úrovně brannosti, branné výchovy.

Cílem praktické části je vypracování návrhu na zkvalitnění současné úrovně brannosti, branné výchovy pro základní školy. K tomu nám pomůže kvantitativní výzkum, který bude posuzovat úroveň brannosti v současnosti u pedagogů a žáků základních škol. Provést vyhodnocení současného stavu úrovně brannosti. Dále navrhnout řešení na zkvalitnění výuky a znalosti pojmu brannost národa. Kvantitativní výzkum, který je realizován prostřednictvím dotazníkového šetření, formou tištěných dotazníků. Dotazníky jsou určeny pedagogům a dětem základních škol. Získaná data jsou následně zpracována, vyhodnocena a zaznamenána pomocí grafů. Výzkumný vzorek tvoří žáci a pedagogové ze Zlínského kraje. V samotné analýze ani u výsledků nebudeme uvádět názvy škol, aby byla zachována jejich anonymita.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO PROBLÉMU

Znalosti na téma: **základní zásady poskytování první pomoci, evakuace, signalizace, přepočít měřítko mapy, opatření, která jsou připravená k záchraně a ochraně zdraví, života a majetku, improvizovaná ochrana v budovách**, by měli patřit k základním znalostem každého z nás včetně dětí. Rodiče vědomě i nevědomě připravují své děti na různé situace a události. Rozvoj a prohlubování přípravy na obranu státu, by dále měli probíhat v mateřských, základních a středních školách. Proto jsem se rozhodla, vybrat mně nejbližší zařízení, a to je základní škola. Moje bakalářská práce v praktické části bude tedy obsahovat dotazníkové šetření, díky kterému si ověříme na jaké úrovni je připravenost pedagogů a žáků k problematice brannost národa.

Dotazník určený pro učitele je zaměřen na znalosti, zkušenosti při výuce, zda jsou schopni implementovat týmový trénink, či simulaci dané situace. Je určen pro pedagogy základních škol druhého stupně a pedagogům 4. a 5. tříd. v okolí Uherskobrodsko. Pravděpodobně se v dotazníku bude odrážet znalost a praxe jednotlivých pedagogů.

Dotazník druhý je určen pro žáky prvního stupně, je tvořen sedmi otázkami. Třetí a poslední dotazník je určen pro žáky druhého stupně a je tvořen sedmi otázkami. Dotazník byl distribuován v tištěné podobě, osobně na vybrané základní školy.

Na dotazníkové šetření pro pedagogy odpovědělo celkem 60 oslovených učitelů. Dotazník určený pro žáky prvního stupně odpovědělo celkem 100 žáků. Na dotazník určený pro druhý stupeň odpovědělo celkem 100 žáků. Jedná se tedy celkově o odpovědi 260-ti lidí. Celkové znění dotazníků je součástí přílohy PI, PII, PIII.

Otázky do dotazníkového šetření jsem čerpala z vlastní praxe, informovanosti, zkušeností a z aktuálního RVP ZV.

5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ URČENÉ PRO UČITELE ZŠ

Cílem prvního dotazníkového šetření bylo zjistit, zda učitelé na základních školách jsou seznámeni s problematikou POKOS. Jakou formou vyučují. Zda je pro ně výuka zajímavá. Zda využívají odbornou literaturu, brožury, pomůcky nebo jestli využívají pro výuky své pomůcky. Jestli jsou schopni organizovat exkurze a využívat praktických ukázek.

5.1 Charakteristika dotazníkového šetření a zkoumaného vzorku osob

Primárním nástrojem dotazníkového šetření je anonymní průzkum, který probíhal od prosince 2018 do března 2019. Dotazník byl distribuován osobně na základní školy, v oblasti Uherskobrodsko. Výzkumu se účastnili učitelé z 18 základních škol, kteří vyučují: vlastivědu, občanskou výchovu, výchovu k občanství, globální výchovu. Položeno bylo celkem 11 otázek. První otázka identifikovala rozdělení pedagogů, zda jsou učitelé na prvním nebo druhém stupni. Druhá otázka směřovala k délce praxe na základní škole. Ve třetí až jedenácté otázce jsem se zaměřila na podstatu řešené problematiky.

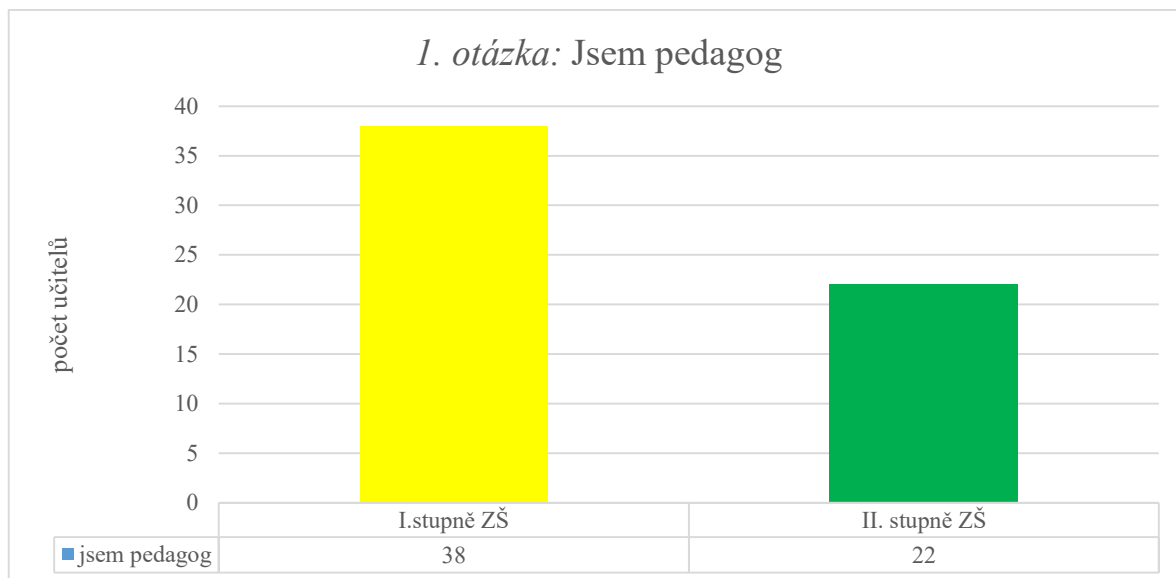
Zastoupení pedagogů:

- Pedagog 3. až 5. ročníku (I. stupeň ZŠ): 38 osob,
- Pedagog 6. až 9. ročníku (II. stupeň ZŠ): 22 osob

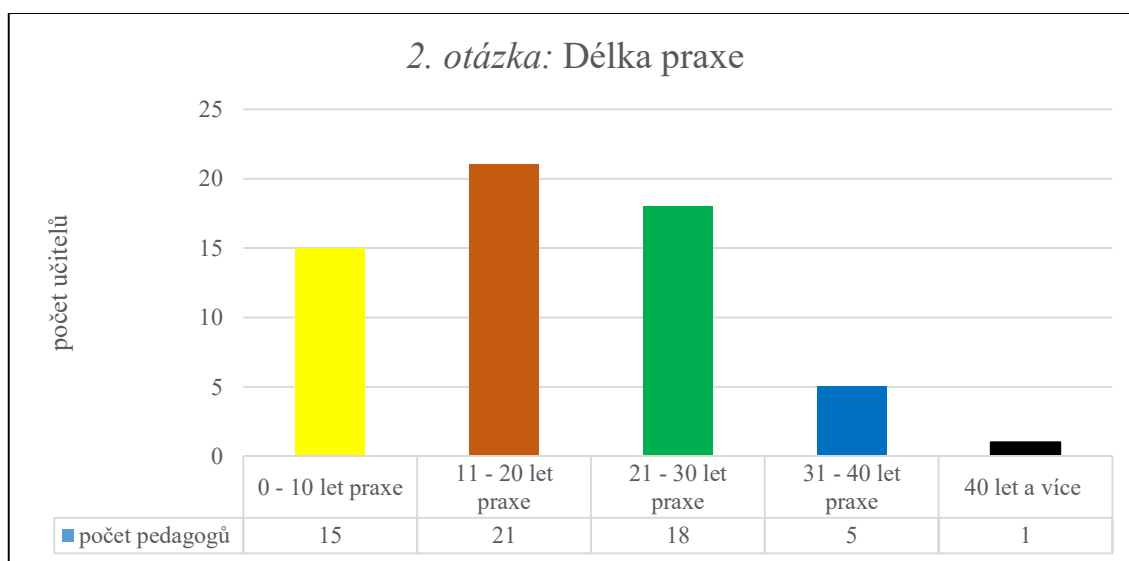
Dotazníkového šetření se celkem účastnilo 60 osob. Otázky byly směřovány k tématu: POKOS. V dotazníku jsem použila uzavřené otázky, které byly soustředěny na znalosti a informovanost pedagoga, proto se u některých otázek objevila odpověď „nevím“. V následujících stranách přesněji popíšu charakteristiku dotazníkového šetření a k jakým závěrům jsem těmito dotazníky dospěla. Plné znění dotazníku je součástí přílohy P I.

5.2 Výsledky dotazníkového šetření

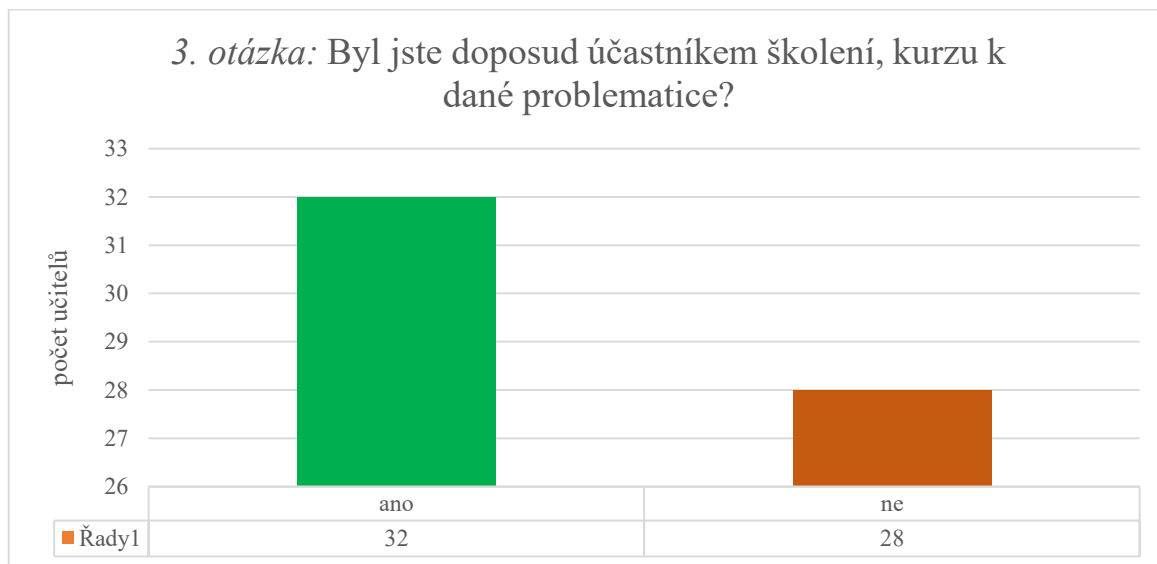
Dotazovala jsem se celkem na 11 otázek. **První otázka** dotazníku sloužila k identifikaci osoby – zda je pedagogem druhého stupně či pedagogem prvního stupně. Pro snadnější orientaci přikládám následující graf, ze kterého vyplývá, že z celkového počtu 60 oslovených pedagogů, má 38 (63 %) učitelů zastoupení na prvním stupni a 22 (37 %) učitelů na druhém stupni základní školy.

Graf 1. *Otázka č. 1.* Zdroj: [vlastní]

Druhá otázka obsahovala údaje o délce pedagogické praxe dotazovaných pedagogů. Graf znázorňuje délku praxe oslovených učitelů. Nejvyšší zastoupení 21 (35 %) mají učitelé s praxí 11 až 20 let. Dále pak 18 (30 %) učitelé s praxí 21 až 30 let a následně učitelé s praxí do 10 let v zastoupení počtu 15 učitelů (25 %). Zastoupení mají i pedagogové s nejdělsí možnou praxí a to 31 až 40 let 5 učitelů (8 %) a 40 let a více 1 pedagog.

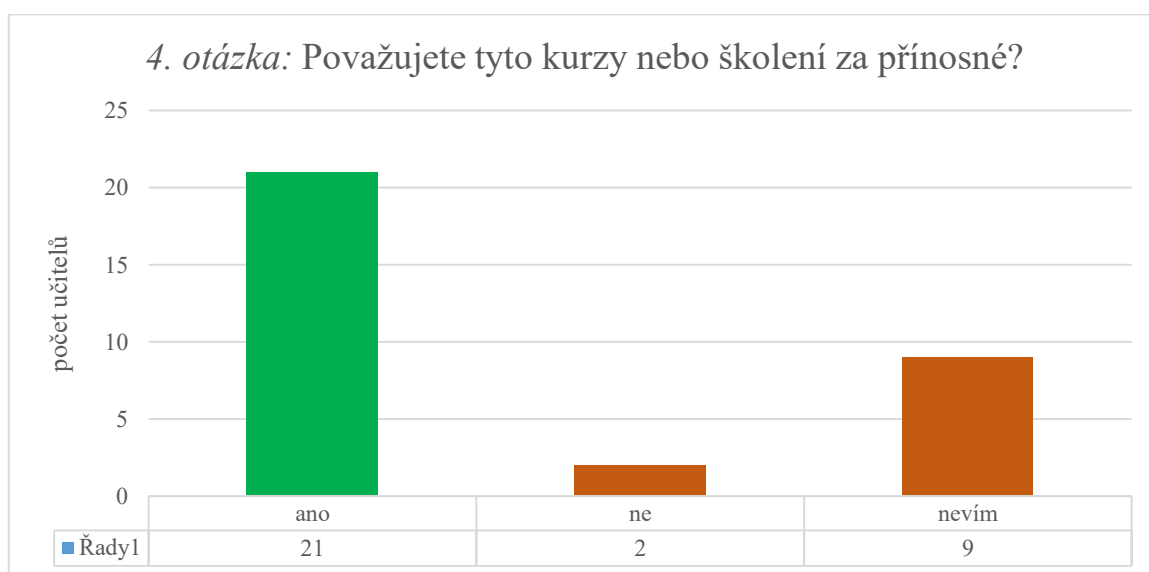
Graf 2. *Otázka č. 2.* Zdroj: [vlastní]

Následná, tedy **třetí otázka**, ověřovala, zda se učitelé účastní kurzů či školení na téma POKOS. Z výsledků vyplynulo, že 28 (47 %) pedagogů se žádného kurzu neúčastnili.

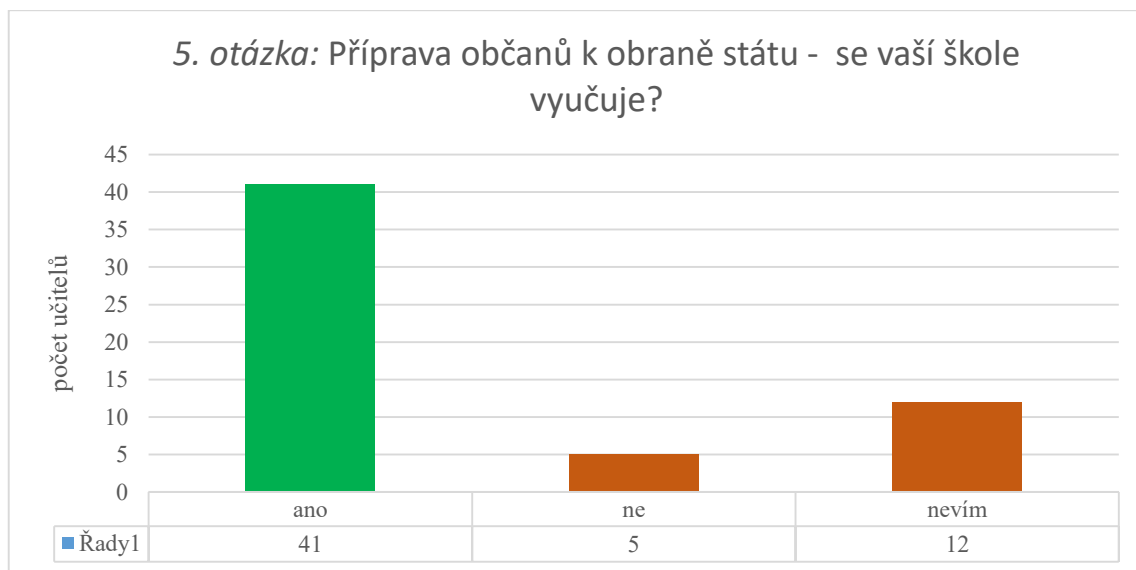
Graf 3. *Otázka č. 3.* Zdroj: [vlastní]

Na **čtvrtou otázku** odpovídalo jen 32 pedagogů a to proto, že v předcházející otázce byli účastníky kurzu či školení. Odpovídali, zda kurzy či školení jsou pro ně přínosné. 21 (66 %) pedagogů považuje kurzy za přínosné. Pouze 9 pedagogů (28 %) nedokázalo na otázku jasně odpovědět. Zvolili tedy odpověď „Nevím“.

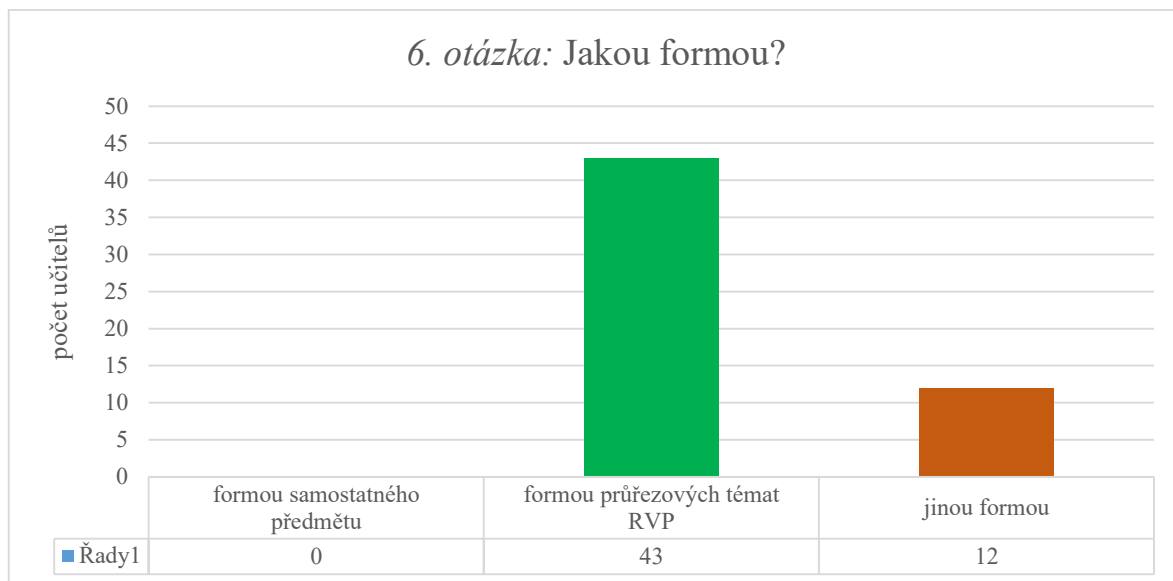
Graf 4. *Otázka č. 4.* Zdroj: [vlastní]

Pátá otázka je jednou z podstatných otázek celého dotazníkového šetření. Učitelé odpovídali, zda téma: POKOS na škole vyučují, 12 (20 %) pedagogů si neuvědomuje, že by toto téma svým žákům prezentovala a 5 (8 %) pedagogů toto téma nevyučuje vůbec, naopak nadpoloviční většina 41 (68 %) má téma zařazeno do svých hodin.

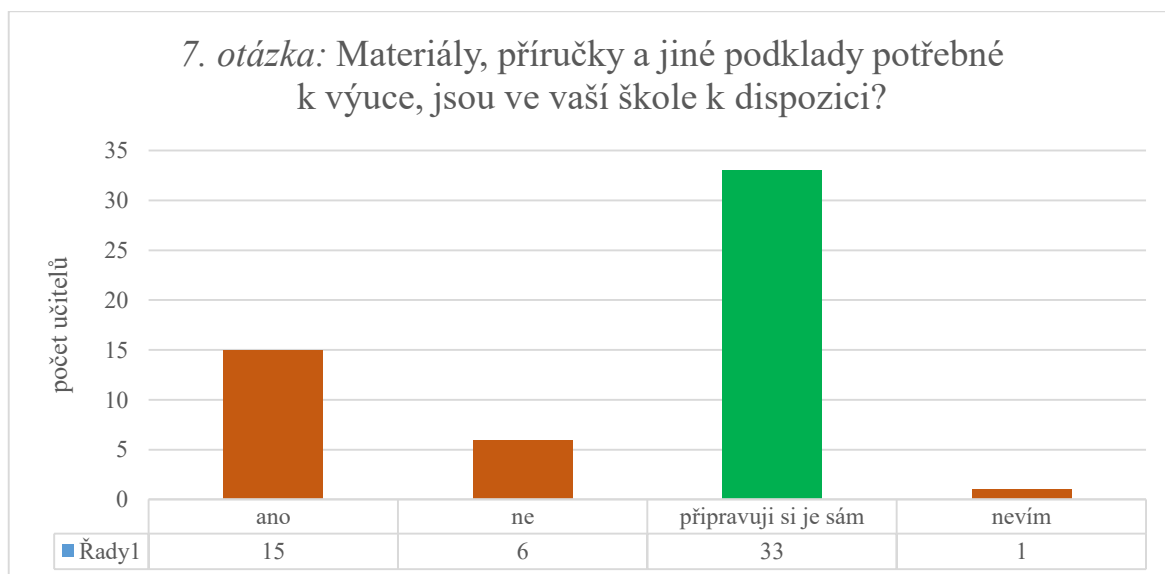
Graf 5. *Otázka č. 5.* Zdroj: [vlastní]

Šestá otázka se týkala pouze pedagogů, kteří odpověděli v páté otázce že: POKOS na škole vyučují. Převážná většina pedagogů 43 (78 %) zařazuje toto téma do průřezových témat. Průřezová témata RVP ZV a ŠVP si každá škola tvoří sama. Učitelé, kteří vyučují „jinou formou“ zmínili, že s žáky dělají projektové dny, čerpají ze školení o bezpečnosti, návštěv a exkurzí u hasičů či záchranářů nebo si pro žáky připraví praktické ukázky.

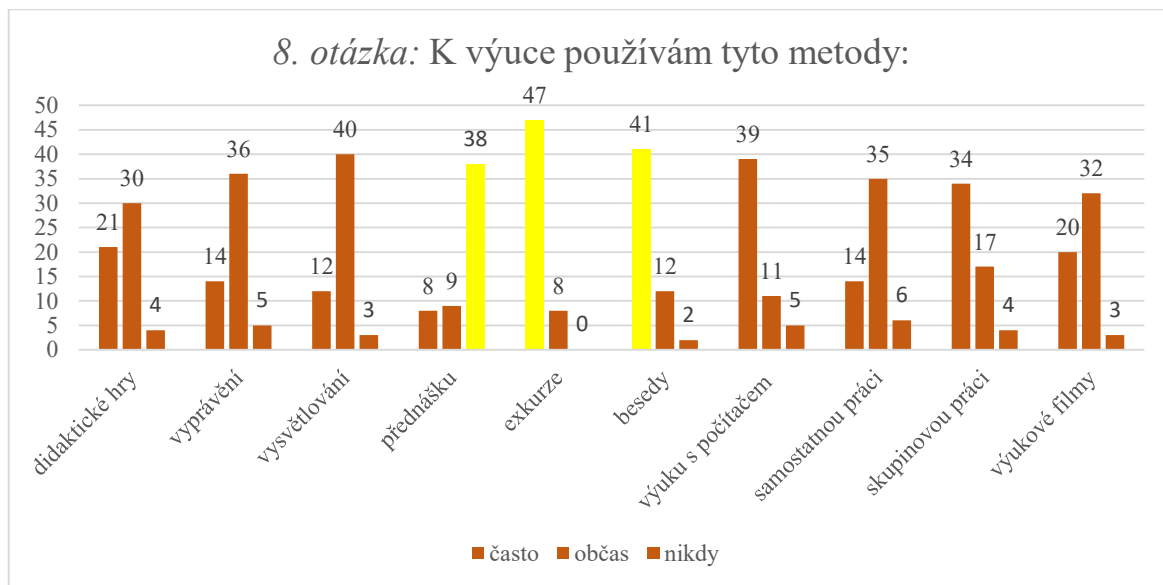
Graf 6. *Otázka č. 6.* Zdroj: [vlastní]

Další podstatná **otázka** je **sedmá**. Zajímalo mě, zda mají učitelé ve svých školách materiál, brožurky, literaturu, časopisy, které obsahují potřebné informace k tématu nebo jsou kreativní. Nejvyšší zastoupení měla odpověď, která obsahovala, že si výukový materiál připravují sami 33 (60 %), převážnou většinu informací k danému tématu sbírají na internetu nebo na exkurzích. Často jsou proto iniciátoři různých exkurzí, besed s odborníky či pamětníky. Tvoří si vlastní pracovní listy. 15 (27 %) dotazovaných respondentů využívá pouze učebnice a literaturu, kterou jim nabízí školní knihovna. 6 (11 %) pedagogů odpovědělo, že nic k výuce na škole nemají.

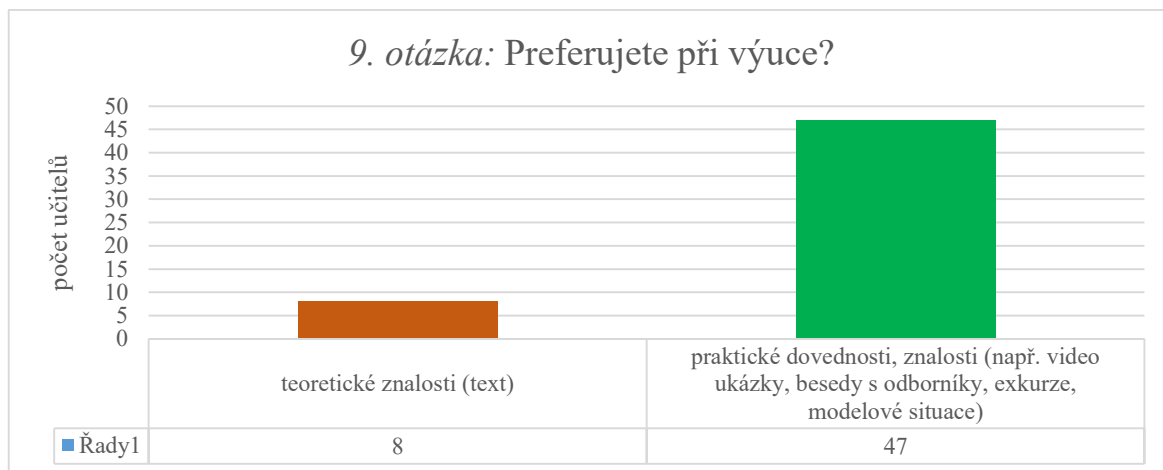
Graf 7. *Otázka č. 7.* Zdroj: [vlastní]

„Jaké metody využíváte při výuce“, bylo uvedeno v **otázce osmé**. Většina učitelů 47 (86 %) vybrala exkurze, besedy (68 %). Práci by volili ve skupině (70 %). 38 (69 %) učitelů odmítá chodit s dětmi na přednášky, jsou pro ně neatraktivní a dlouhé, bez praktických ukázek. Aktivitu žáků učitelé 39 (71 %) podporují výukou na počítači. Pro snadnější orientaci jsou odpovědi znázorněny v grafu.

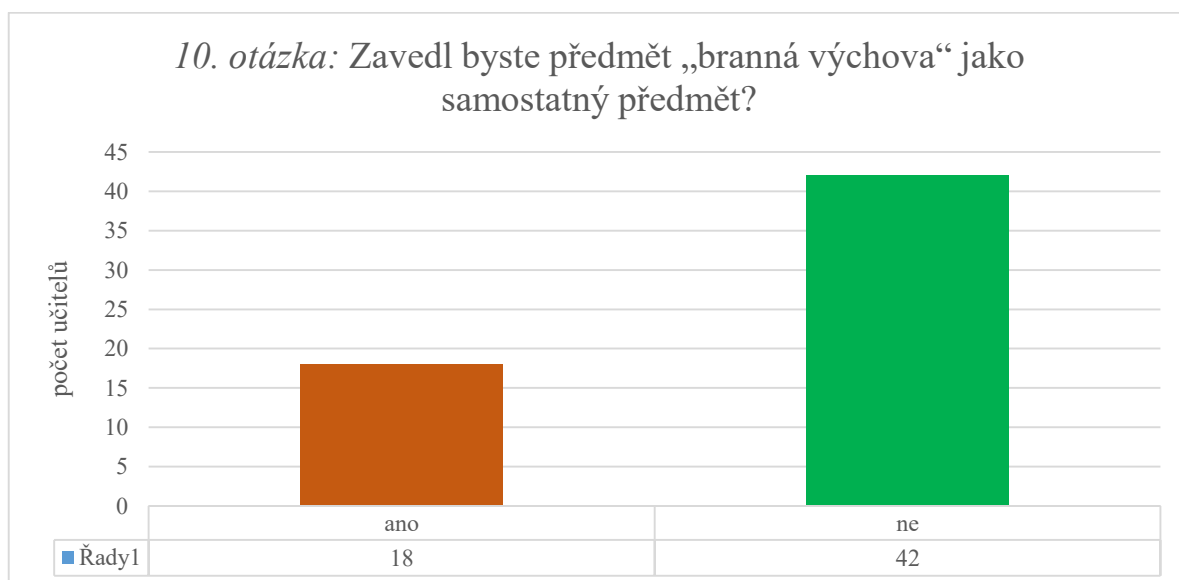

Graf 8. *Otázka č. 8.* Zdroj: [vlastní]

V **deváté otázce** jsem se zaměřila na typ výuky, zda učitelé preferují spíše praktickou nebo teoretickou výuku. Většina dotázaných respondentů 47 (86 %) je pro praktickou výuku dané problematiky, žáci jsou tak schopni pojmout více informací na dané téma.

Graf 9. *Otázka č. 9.* Zdroj: [vlastní]

Předposlední, tedy **desátá otázka** se týkala zavedení samostatného předmětu branná výchova. Výsledek mě nepřekvapil. Většina učitelů, se kterými jsem hovořila, kriticky posuzovala možnosti výuky, přístup MŠMT k dané problematice. Pouze 18 (30 %) respondentů uvedlo, že by chtěli, samostatný předmět branná výchova. Důvodem proč se 42 (70 %) učitelů vyjádřilo negativně, je ten, že nemají přesně stanoveno, co by mělo být obsahem vyučovacího předmětu nebo kolik dotučních hodin by branná výchova musela mít, metodika práce není kvalitně zpracována, je-li zpracována.

Graf 10. *Otázka č. 10.* Zdroj: [vlastní]

Poslední, tedy **jedenáctá otázka** je spíše spekulativní. Cílem nebylo ověřit znalosti učitelů, ale pouze posoudit, jaký mají vlastní názor na prohloubení a důraznost témat: POKOS, „Brannost národa“, „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ (dále jen „OČMU“). Nadpoloviční většina učitelů (55 %) uvádí, že by měla být výuka důslednější, pokud by byla dána jasná a srozumitelná osnova, dostatek informací a potřebná literatura, byla by tvořena především z praktických ukázek, besed, exkurzí, modelových situací, jak vyplývá z odpovědí na otázku číslo 9, kde se 86 % respondentů vyjádřilo, že téma: POKOS je pro ně zajímavá, pokud je praktická.

Graf 11. *Otázka č. 11.* Zdroj: [vlastní]

Díky dotazníkovému šetření určené pro pedagogy základních škol jsem dospěla k názoru, že výuka, která se zabývá tématy: POKOS, „Brannost národa“, OČMU, je pro ně velmi zajímavá. Témata se obsahově prolínají díky RVP. Vyučují se formou průřezových témat RVP ZV. I díky novelizaci RVP, se tyto pojmy dostávají více do podvědomí a jsou na mnohem vyšší úrovni, než v letech předešlých. Služebně mladší pedagogové využívají více praktických ukázek, jsou schopni organizovat besedy, exkurze. Zájem samotných pedagogů je pozitivní, ale díky velké absenci jasných pravidel, uceleného systému či osnov, nedostatku

pracovního materiálu, uceleného zdroje informací a nepřehlednosti v metodice výuky, nemají učitelé zájem o zřízení samostatného předmětu **branná výchova**, ale mají velmi kladný vztah k prohlubování témat za předpokladu, že budou již zmíněná pravidla nastavena.

Myslím si, že by bylo možné, pomoci pedagogům ve výuce a to např. spojením naší fakulty, tedy Fakulty logistiky a krizového řízení, především studentů Ochrany obyvatelstva, studentů Fakulty multimediálních komunikací a studentů Fakulty humanitních studií vytvořit projekt, který by obsahoval pojmy spojené s problematikou. Například vytvořit krátké výstižné video ukázky, spoty, které by mohly být umístěny na sociálních sítích, volně na internetu. Zachytit obsah formou obrázků, které by mohly být vylepeny v městské hromadné dopravě, v městských parcích, u dětských hřišť či zajistit a připravit pro pedagogy a jejich žáky vícedenní projektové dny. Zajistit pro pedagogy možnost strávit v průběhu školního roku dny, se složkami IZS či se složkami Armády ČR v přírodě, ale i v městské zástavě.

6 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ URČENÉ PRO ŽÁKY I. STUPNĚ ZŠ

Cílem druhého dotazníkového šetření bylo posouzení znalostí z oblasti POKOS, u žáků věkově rozdílných skupin a to od 8 let do 11 let, ale i ověření, jak jsou schopni reagovat při neočekávané události.

6.1 Charakteristika dotazníkového šetření a zkoumaného vzorku osob

Základním nástrojem dotazníkového šetření je anonymní průzkum, který probíhal od prosince 2018 do března 2019. Dotazník byl distribuován osobně na základní školy, v oblasti Uherskobrodská. Hlavními a klíčovými osobami se stali žáci I. stupně ZŠ, chlapci a dívky 3. – 5. třídy. Výzkumu se účastnili žáci z 18 základních škol. První otázka identifikovala žáka, zda navštěvuje 3. třídu nebo 4. a 5. třídu. Žáky vyššího I. stupně jsem zařadila do jedné skupiny, a to proto, že RVP požaduje výstup učiva za tyto ročníky společně. Ve druhé až sedmé otázce jsem se zaměřila na podstatu řešené problematiky. Plné znění dotazníku je součástí přílohy P II.

Zastoupení žáků:

- Žáci 3. ročníků ZŠ: 40 osob
- Žáci 4. a 5. ročníků ZŠ: 60 osob

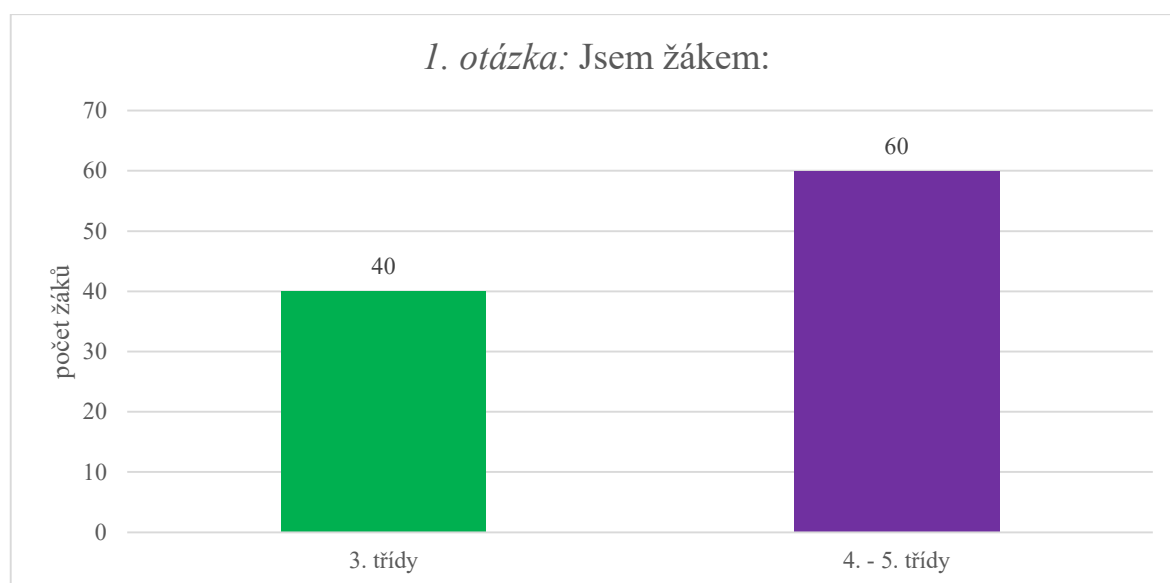
Dotazníkového výzkumu se celkem účastnilo 100 osob. Otázky jsem volila pouze uzavřené. Snažila jsem se zahrnout základní problematiku přípravy občanů na obranu státu z oblastí:

- Vlastivěda
- Přírodověda
- Tísňové volání

Vždy byla z odpovědí správná pouze jedna. Chtěla bych zmínit, že dotazník byl tvořen tak, aby byli schopni odpovědět i žáci 3. ročníků a obsahově odpovídal RVP ZV. Otázky byly srozumitelné a jasné.

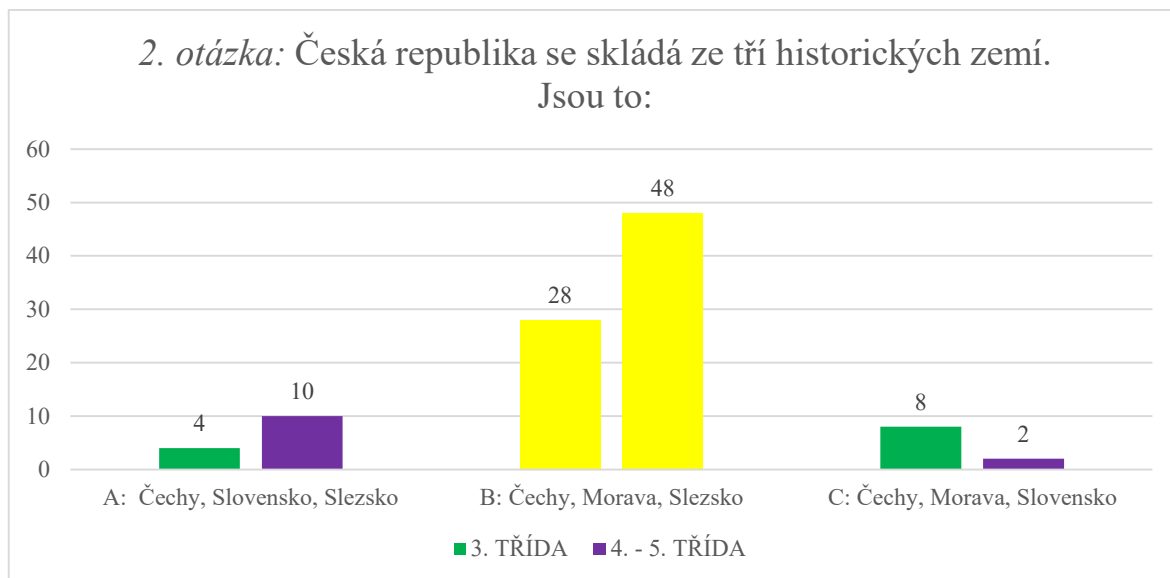
6.2 Výsledky dotazníkového šetření

První otázka dotazníku sloužila k identifikaci osoby – zda je žákem 3. třídy nebo žákem 4. – 5. třídy. Odpovědi na otázky v dotazníku zodpovědělo 60 (60 %) žáků vyššího I. stupně a 40 (40 %) žáků 3. třídy.

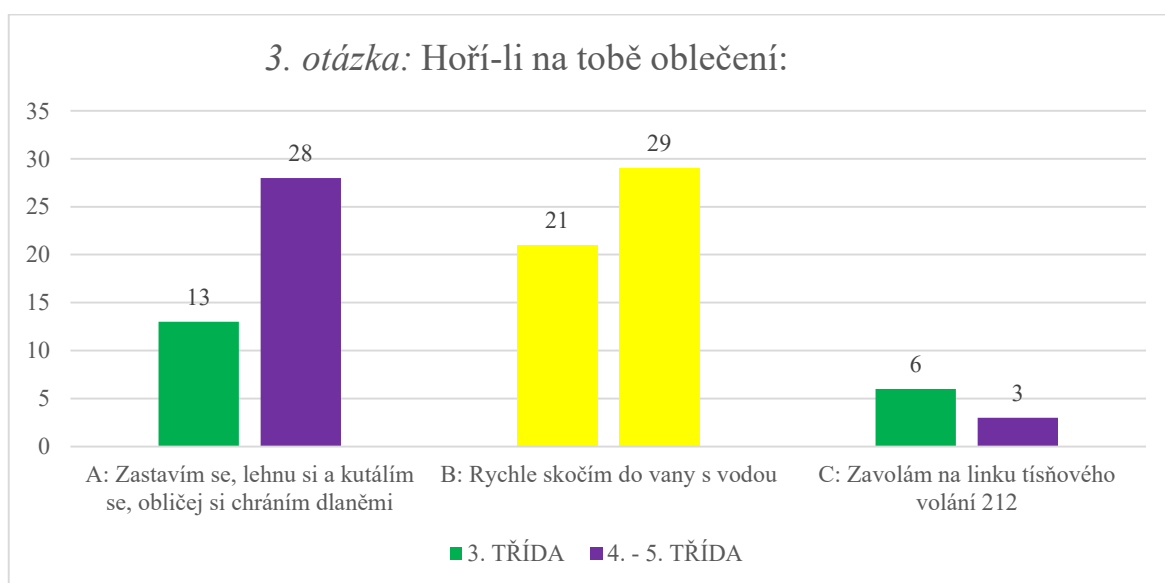
Graf 12. *Otázka č. 1.* Zdroj: [vlastní]

Na **otázku druhou** měli žáci odpověď, z kterých historických částí se Česká země skládá: Čech, Moravy a Slezsko, byla správná odpověď. Správnou odpověď označilo 79 žáků, z toho 28 (70 %) žáků 3. třídy a 48 (80 %) žáků 4. a 5. třídy. Rozdělení českého státu nezná 24 (24 %) z celkového počtu dotazovaných.

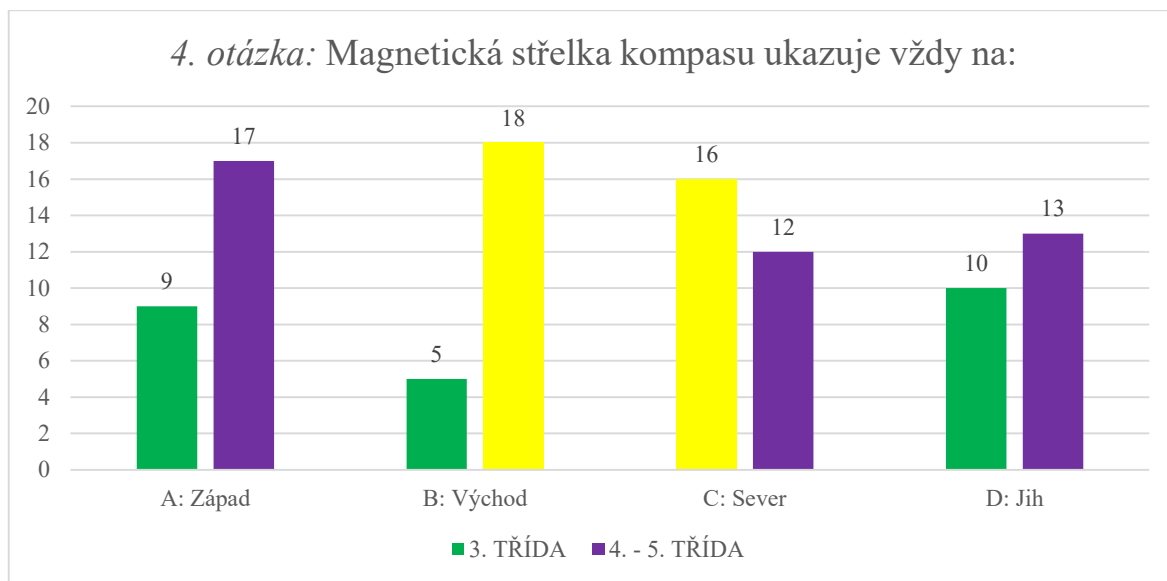
Graf 13. Otázka č. 2. Zdroj: [vlastní]

Třetí otázka: „Hoří-li na tobě oblečení“, byla záměrně vytvořena, tak, aby žák musel logicky přemýšlet. Výsledkem bylo 28 (47 %) nesprávných odpovědí u žáků 4. a 5. třídy a 13 (33 %) nesprávných odpovědí u žáků 3. třídy. Druhou možnost – rychle skočím do vany s vodou, označilo 29 (48 %) žáků 4. a 5. třídy za správnou a 21 (53 %) žáků 3. třídy, což je nadpoloviční většina. Z pohledu logiky bychom, ale měli vědět, že oblečení může hořet i u táboráku v přírodě. Doufejme, že se žádné dítě nedostane do situace, kdy by mu hořelo oblečení. Pokud by došlo k této situaci, pomoci by se určitě nedostalo 9 (9 %) žákům, ti by telefonovali na neexistující tísňovou linku.

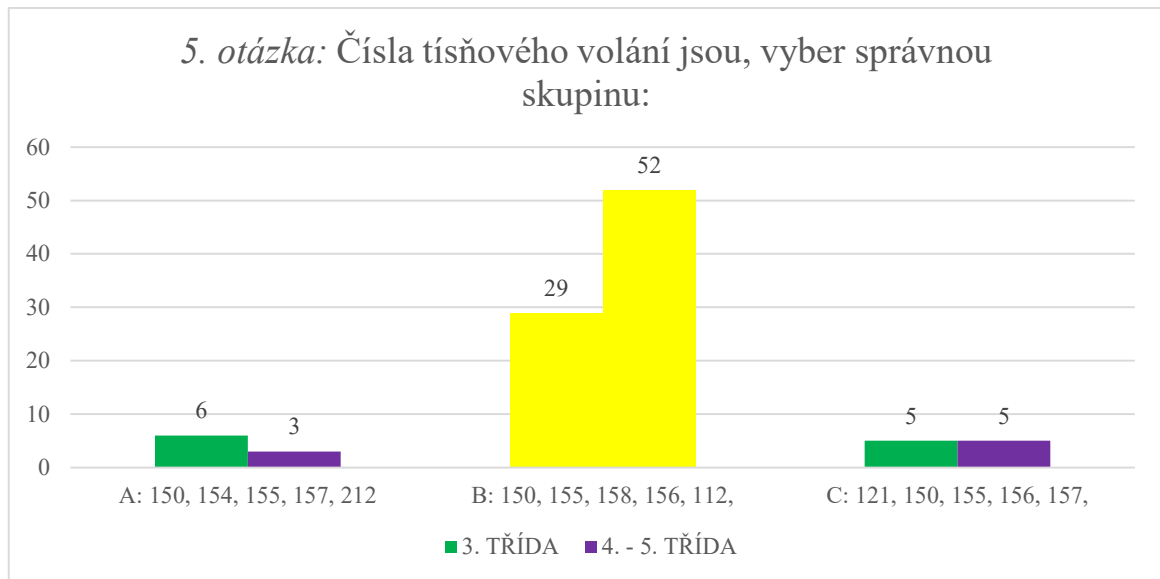
Graf 14. Otázka č. 3. Zdroj: [vlastní]

„Magnetická strelka kompasu ukazuje vždy na“. Odpověď na tuto, tedy **čtvrtou otázku** respondenti řešili následovně; 16 (40 %) žáků ze třetích ročníků označili za správnou odpověď „Sever“, otázka jim byla velmi blízká, větší část se právě učila tematický celek: „*Krajina*“, která obsahuje základní orientaci v přírodě. Pro žáky 4. a 5. třídy, celkem tedy 18 (30 %) byla bližší odpověď „Východ“, proto jí volili za správnou.

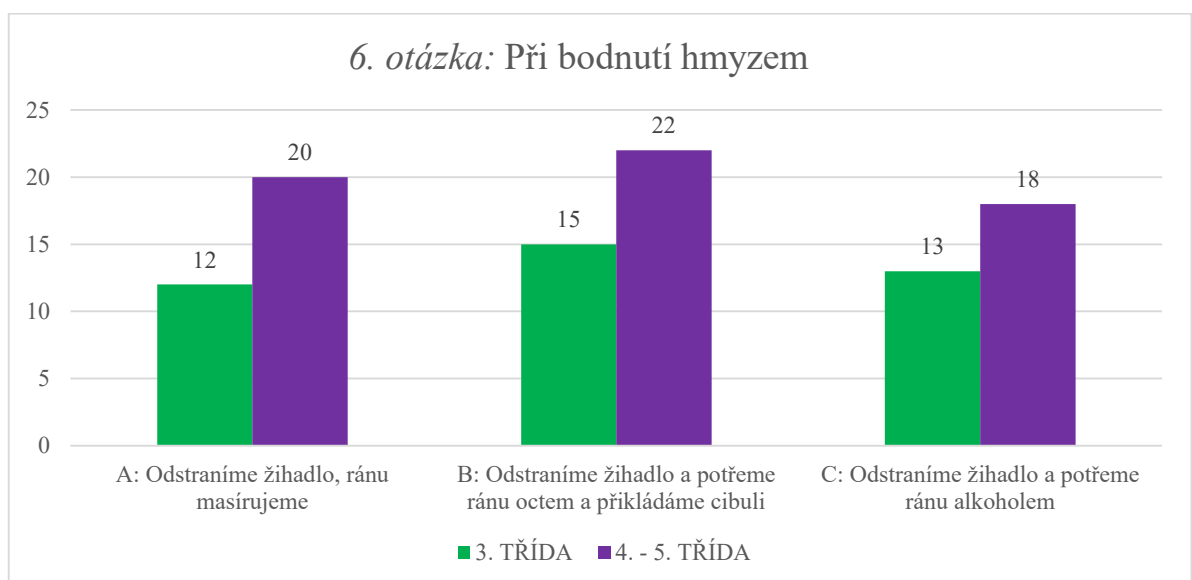

Graf 15. *Otázka č. 4.* Zdroj: [vlastní]

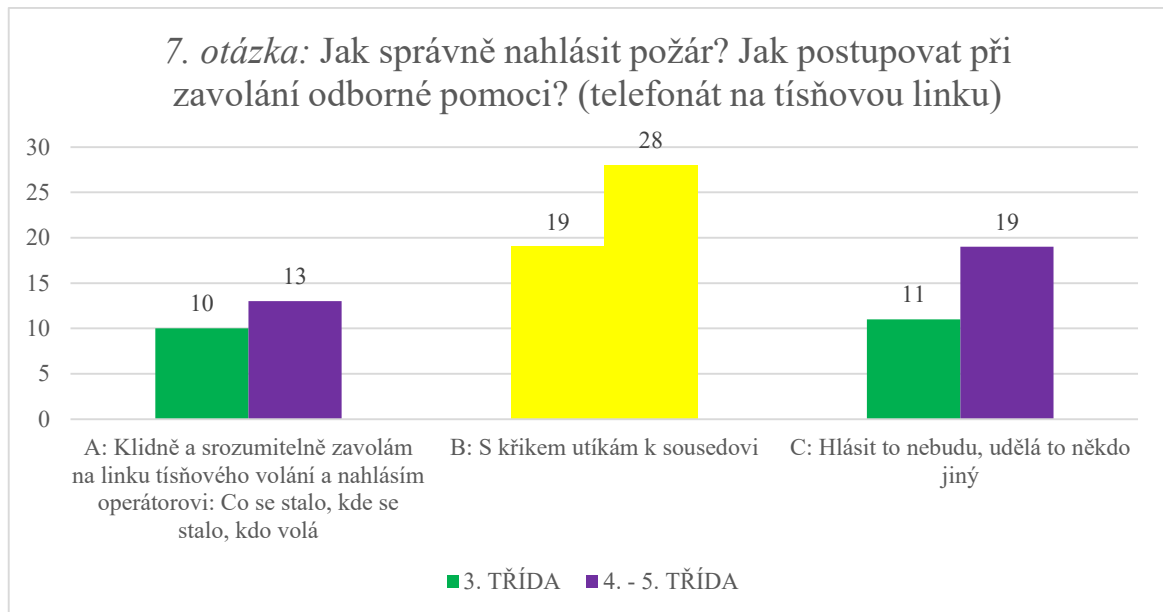
Prostřednictvím otázky **číslo pět**: „Jaká jsou čísla tísňových linek“, jsem chtěla zjistit, zda jsou žáci schopni vybrat skupiny správných telefonních čísel, mezi které jsem úmyslně zařadila i čísla neexistující. Očekávala jsem minimálně úspěšnost 90 %. Pokládám však za velký úspěch, že 81 (81 %) všech dotazovaných žáků na tuto otázku, odpovědělo správně. Snad je to i tím, že se čísla tísňového volání objevují na internetu, v prostředcích hromadné dopravy apod.

Graf 16. *Otázka č. 5.* Zdroj: [vlastní]

Šestá otázka vyplývá z praxe. Každý žák se stal terčem bodnutí hmyzu nebo byl sám svědkem jeho ataku na člověka, proto mě nemile překvapili odpovědi všech žáků. Pouze 32 (32 %) žáků z celkového počtu dotazovaných, odpovědělo správně. Dvě třetiny odpovědí byli nesprávné.

Graf 17. *Otázka č. 6.* Zdroj: [vlastní]

Poslední tedy **sedmá otázka** byla zaměřena na stresovou situaci. Obě skupiny respondentů, celkem tedy 68 (68 %) označili chybnou odpověď. Správně odpovědělo pouze 32 (32 %) žáků.

Graf 18. *Otázka č. 7.* Zdroj: [vlastní]

7 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ URČENÉ PRO ŽÁKY II. STUPNĚ ZŠ

Cílem třetího a posledního dotazníkového šetření bylo nejen posouzení znalostí z oblasti POKOS u žáků II. stupně, ale zejména ověření, zda jsou schopni reagovat při neočekávané události.

7.1 Charakteristika dotazníkového šetření a zkoumaného vzorku osob

Základním nástrojem dotazníkového šetření je anonymní průzkum, který probíhal od prosince 2018 do března 2019. Dotazník byl opět distribuován osobně na základní školy, v oblasti Uherskobrodská. Hlavními a klíčovými osobami se stali žáci II. stupně ZŠ, chlapci a dívky 6. – 9. třídy. Výzkumu se účastnili žáci z 18 základních škol. Vždy byla z odpovědí správná pouze jedna. Otázky byly jasné a srozumitelné. Plné znění dotazníku je součástí přílohy P III.

Zastoupení žáků:

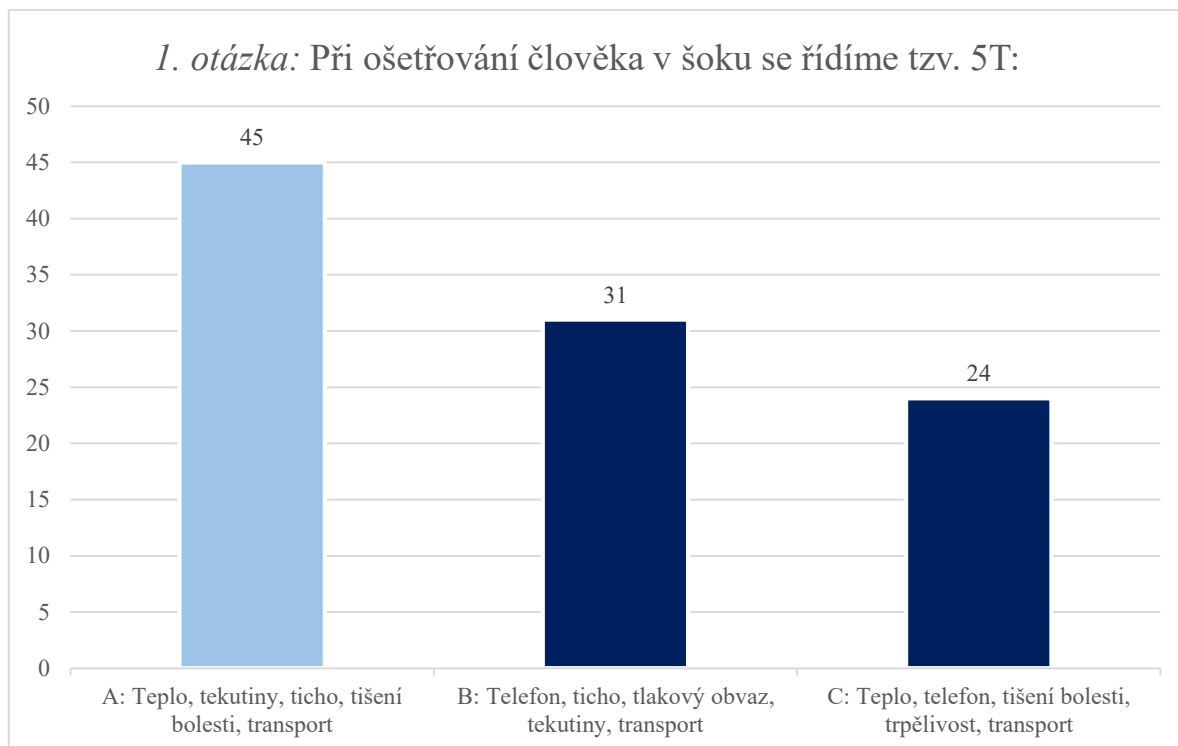
- Žáci 6. – 9. třídy II. stupně ZŠ: 60 osob

Dotazníkového výzkumu se celkem účastnilo 100 osob. Otázky jsem volila pouze uzavřené. Snažila jsem se zahrnout základní problematiku přípravy občanů na obranu státu z oblastí:

- Tísňové volání
- Občanská výchova
- Výchova ke zdraví
- Osobnostní a sociální výchova

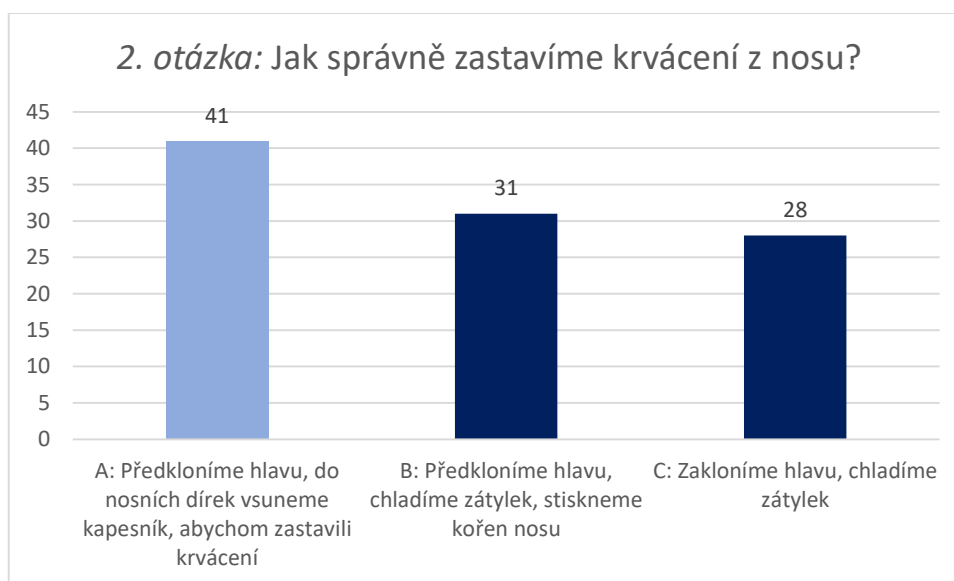
7.2 Výsledky dotazníkového šetření

Dotazovala jsem se celkem na 7 otázek. **Otázka první** směřovala k tématu, probíraném ve vyučovacím předmětu „Výchova ke zdraví“, na otázku: „Čím se řídíme při ošetřování člověka v šoku“, odpovědělo 45 (45 %) žáků správně. 31 (31 %) si umí představit, že šok lze ošetřit tlakovým obvazem a 24 (24 %) žáků by zas trpělivě čekalo, až šok zmizí.

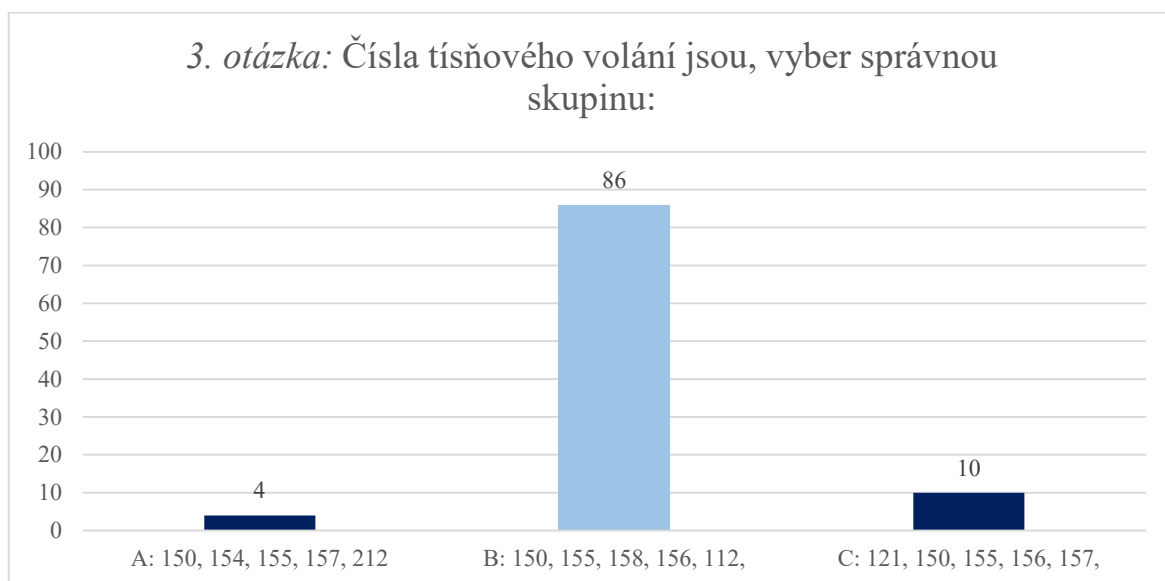
Graf 19. *Otázka č. 1.* Zdroj: [vlastní]

Na **otázku** číslo **dvě**: „Jak správně zastavíme krvácení z nosu“, odpovědělo správně pouze 31 (31 %) respondentů. Nesprávnou odpověď zvolilo 69 (69 %) žáků. Mnozí z nich se setkávají u svých spolužáků nebo sourozenců s tímto problémem, sama jsem byla toho svědkem. Nevhodně zvolený postup vidí u svých učitelů, kteří nejsou dostatečně informováni o správném postupu.

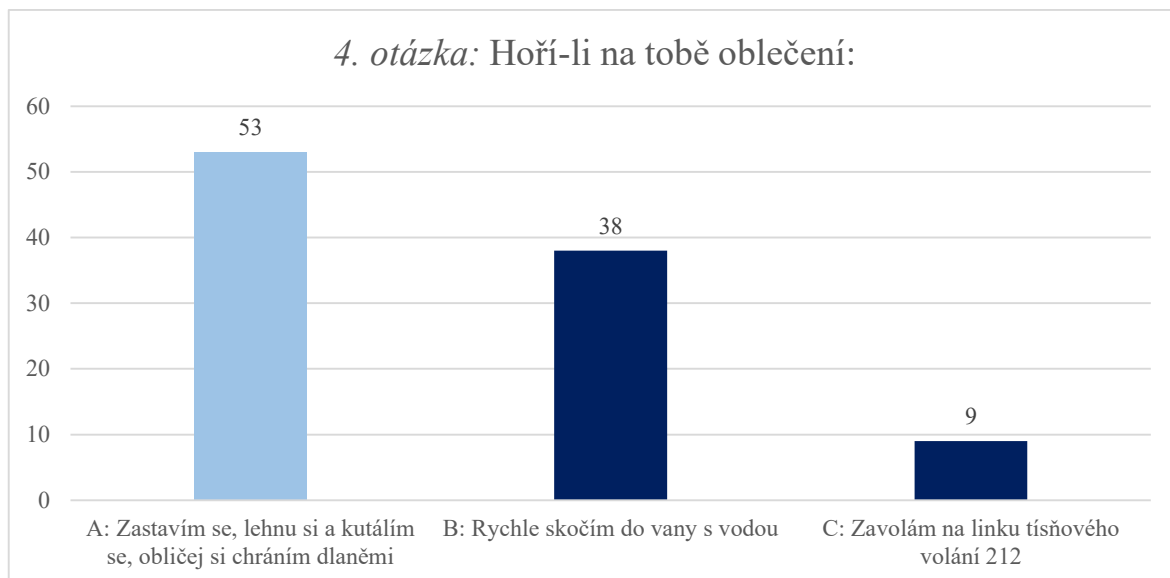
Graf 20. *Otázka č. 2.* Zdroj: [vlastní]

Prostřednictvím otázky číslo pět: „Jaká jsou čísla tísňových linek“, jsem chtěla zjistit, zda jsou žáci schopni vybrat skupiny správných telefonních čísel, mezi které jsem úmyslně zařadila i čísla neexistující. Očekávala jsem minimálně úspěšnost 97 %. Pokládám však za velký úspěch, že 86 (86 %) všech dotazovaných žáků na tuto otázku, odpovědělo správně. Snad je to i tím, že se čísla tísňového volání objevují na internetu, v prostředcích hromadné dopravy apod. Naopak mě udivila odpověď „C“, kdy 10 (10 %) žáků by volalo tísňovou linku 121 nebo 157.

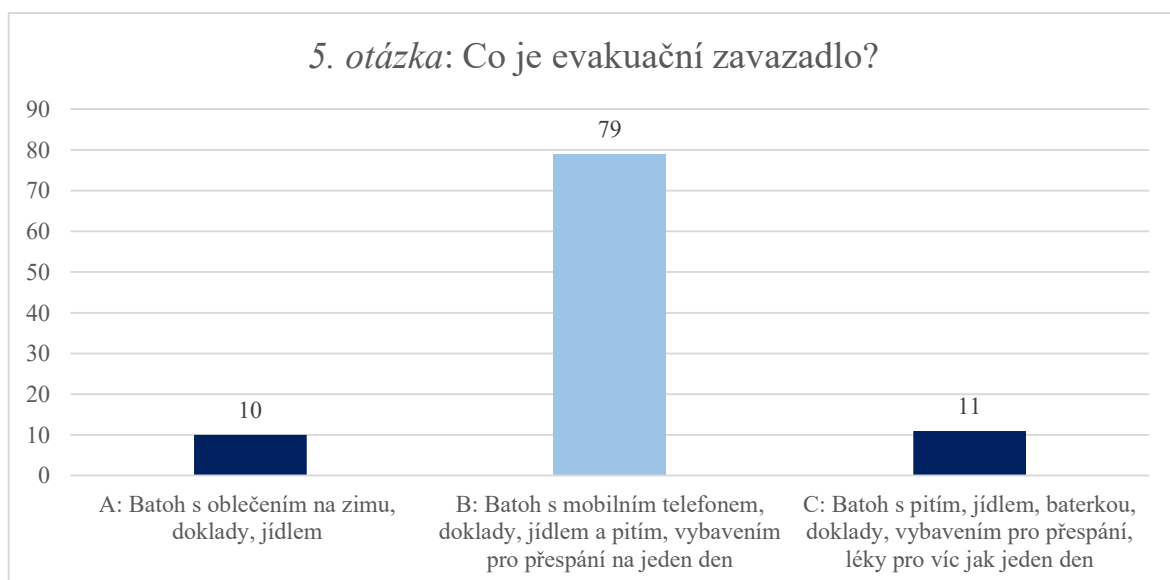
Graf 21. Otázka č. 3. Zdroj: [vlastní]

Čtvrtá otázka: „Hoří-li na tobě oblečení“, byla záměrně vytvořena, tak, aby žák musel logicky přemýšlet. Výsledkem bylo 53 (53 %) správných odpovědí. Druhou možnost – rychle skočím do vany s vodou, označilo 38 (38 %) žáků za správnou, ale z pohledu logiky bychom měli vědět, že oblečení může hořet i u táboráku v přírodě. Doufejme, že se žádné dítě nedostane do situace, kdy by mu hořelo oblečení. Pokud by došlo k této situaci, pomoci by se určitě nedostalo 10 (10 %) žákům, ti by telefonovali na neexistující tísňovou linku.

Graf 22. Otázka č. 4. Zdroj: [vlastní]

V **páté otázce** jsem vytvořila tři možné odpovědi na to, co obsahuje evakuační zavazadlo. Správnou odpověď zvolilo pouze 11 (11 %) žáků. Bez mobilního telefonu se neumí představit svoje evakuační zavazadlo 79 (79 %) respondentů. Neuvědomují si však, že ne vždy je možný přístup k elektrické energii.

Graf 23. Otázka č. 5. Zdroj: [vlastní]

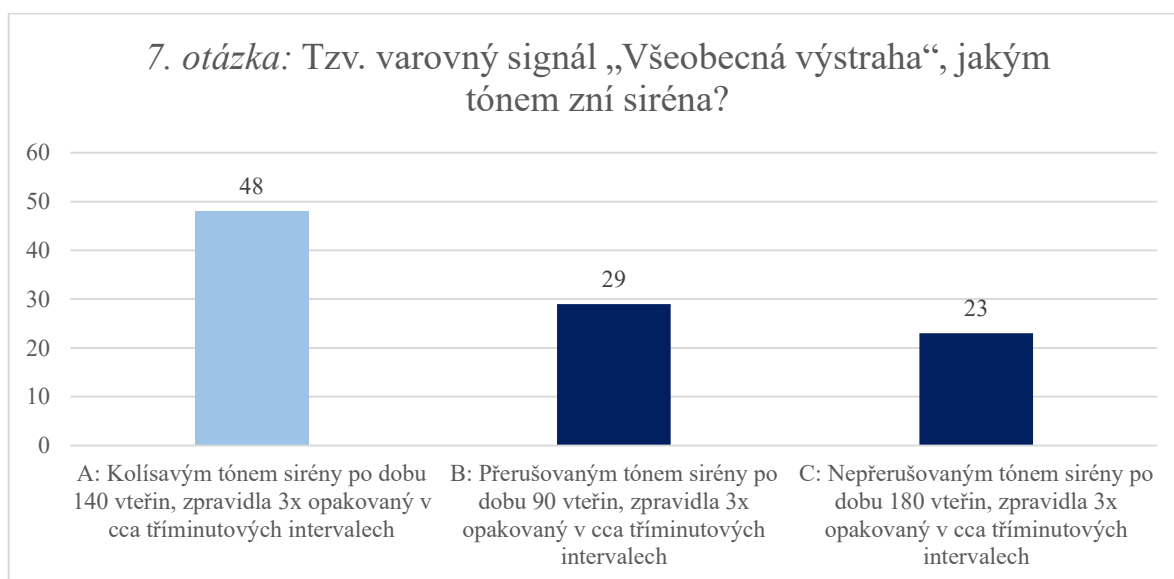
Žáci se mohou dostat do situace, která vyžaduje jejich pozornost a soustředění. Mohou najít člověka v bezvědomí, být svědky dopravní nehody se zraněním, a proto mě

u **šesté otázky** zajímalo, zda by dokázali správně komunikovat s operátorem tísňové linky. Správně odpovědělo 41 (41 %) žáků, 31 (31 %) by navigovali řidiče záchranné služby, zbývajících 28 (28 %) žáků by operátorce sdělilo, jaké je venku počasí.

Graf 24. *Otázka č. 6.* Zdroj: [vlastní]

U poslední **sedmé otázky** jsem chtěla zjistit, zda žáci rozeznají varovný „Všeobecná výstraha“. Pouze 48 % ze všech respondentů odpovědělo správně, 23 % žáků odpovědělo, že by signál poznali, pokud by byl souvislý a trval 3 minuty.

Graf 25. *Otázka č. 7.* Zdroj: [vlastní]

Z výsledků dotazníkové šetření, jednoznačně vyplývá že, žáci I. i II. stupně nejsou dostatečně informováni na téma: POKOS. Nadpoloviční většina dotazovaných nevykazuje známky samostatné úvahy. S rozvahou a klidnou myslí není schopna reagovat na problémové situace, nedokáže komunikovat s operátory tísňových linek, mají nedostatky v oblasti první pomoci. Domnívám se, že by se měla posílit výuka směrem k logickému uvažování a samostatného rozhodování. Na I. i II. stupni, bych doporučovala aktivnější přístup k této problematice dobře zvolenou formou, například praktickými ukázkami první pomoci, nácvik evakuace, praktickými ukázkami telefonátu na tísňové linky nebo volný pohyb v neoznačeném terénu a pravidelné opakování v průběhu celé povinné školní docházky. Vhodná by byla pravidelná výuka proškoleným pedagogem, který byl účastníkem například zdravotního kurzu, či pedagogickým pracovníkem, který je zkušený v orientačním běhu.

ZÁVĚR

V předložené bakalářské práci byl zpracován přehled o historii branné výchovy a brannosti od roku 1869 po současnost. V práci je nastíněn rozdíl branné výchovy za doby 1. Československé republiky, II. světové války do období roku 1991, včetně vývoje od roku 1991 po současnost. Branná výchova byla na základních školách vyučována formou samostatného předmětu do roku 1991. Výchova byla širokospektrá, to znamená, že se zabývala tématy od první pomoci, přes střelby, praktický výcvik až po politické situace v Československu a v spřátelených zemích. Rozdíl v dotaci vyučovacích hodin byl odlišný pro chlapce a pro dívky. Chlapci měli více hodin vojenského charakteru. Zatímco dívky se zaměřovaly na poskytnutí první pomoci, telefonní komunikaci či hospodaření v domácnosti. Během 50. let 20. století byla branná výchova rozvinuta i na formu zájmové činnosti. Náplní zájmové činnosti byly např. školní soutěže, mimoškolní kroužky, branné závody, plnění odznaku zdatnosti. Starší adolescenti pak pokračovali vojenskou základní službou. V minulém století byla vládou aktivně podporována brannost a branná výchova. Občané se s touto výchovou setkávali již v raném dětství. Nenásilnou formou v mateřských školách, intenzivněji, pak na základních školách, kde byla brannosti věnována velká důležitost. V současném školství najdeme problematiku začleněnu ve vyučovacích předmětech: Výchova k občanství, Zeměpis, Základy společenských věd, Občanská výchova. Dále bakalářská práce popisuje osobnost Miroslava Tyrše, který nebyl pouze vlastenecky smýšlející cvičitel, ale vzdělanec a vědec, který svou dráhu zahájil jako filosof, dále se věnoval estetice a výtvarnému umění. Jako uznávaný odborník ovlivňoval výtvarnou výzdobu Národního divadla. Vytvořil také tělovýchovnou terminologii, která v mnohém přežívá dodnes. Cílem teoretické práce byl teoretický vstup do problematiky brannosti a její historie. Tento cíl se podařilo naplnit.

V praktické části byly splněny stanovené cíle. A to jak v kritickém posouzení úrovně brannosti na základních školách, tak byl i vypracován návrh na zkvalitnění současné úrovně brannosti s návrhem možných řešení do budoucna. Pro zjištění aktuální úrovně brannosti, branné výchovy jsem použila tři dotazníková šetření v tištěné podobě, která byla rozdána celkem 260-ti respondentům. Dotazovaní velmi ochotně vyplňovali zadané otázky. V šetření byly otázky vytvořeny podle RVP a průřezových témat RVP na danou problematiku POKOS a vzájemně prolínajících se dalších témat: OČMU a Brannost národa. Grafické znázornění dat jsem použila na vyhodnocení úrovně dosažených znalostí a navrhnout již zmíněná doporučení.

Z mého pohledu a zjištěných informací vyplývá, že je potřeba stabilizovat, navrhnout jednoduchá a účinná řešení, která by vedla k větší systémové informovanosti, k ucelenému pohledu na výchovu k obraně státu u žáků základních škol. V současnosti rodiče zbytečně své děti nutí do nejrůznějších aktivit. Kroužky v podobě hudebních, výtvarných kroužků, jazykových kurzů jsou v dnešní době jistě užitečné, ale současně se však zapomíná na ty existenční - nejzákladnější: např.: sportovní, zdravotnické, přírodovědné, rukodělné, modelářské, střelecké nebo také vodácké, orientační běh.

Brannost, jak ji chápu já, je připravenost národa, nás občanů České republiky na „jinou životní událost“!

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČÁPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. 604 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3450-7.
- [2] GERHÁT, Ivan. *Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Vojenský historický ústav Praha, 2018. ISBN 978-80-7278-728-
- [3] DVOŘÁKOVÁ, Zora. *T. G. Masaryk, Sokol a dnešek*. Praha: J. Hříbal, 1991. ISBN 80-900132-3-6.
- [4] TYRŠ, Miroslav, Ladislav REITMAYER a Vlastimil PAŘÍZEK. *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1989. ISBN 80-04-23206 - x.
- [5] ČÁPEK, Ivo a Vladimír PECHÁNEK. *Branná výchova: Inovace témat Branná výchova na školách a Zájmová branná činnost pro učitelské směry studia*. Brno: rektorát UJEP Brno, 1986.
- [6] ČÁPEK, Ivo. *Teorie branné výchovy I: Strukturální problémy obecné teorie branné výchovy*. Univerzita J. E. Purkyně, 1983. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Doc. Ing. Alois Kadeřábek, CSc.
- [7] PECHÁREK, Vladimír. *Vybrané kapitoly z didaktiky branné výchovy*. Rektorát UJEP Brno, A. Nováka 1 - vlastním nákladem. Brno: Rektorát UJEP Brno, Jaselská 25, 1984.
- [8] Branné dovednosti 1945 - 1989. *Česká televize: iVysílání* [online]. Praha: Česká televize, 2018, 2018 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10116288585-archiv-ct24/218411058210016>
- [9] ČÁPEK, Ivo a Vladimír PECHÁNEK. *Branná výchova: Inovace témat Branná výchova na školách a Zájmová branná činnost pro učitelské směry studia*. Brno: rektorát UJEP Brno, 1986.
- [10] *Masarykova Univerzita: Miroslav Tyrš* [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-01]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/tyrs.html>

- [11] MORKES, František. PROMĚNY POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY: Učitel'ské noviny č. 33/2010. *Učitel'ské noviny* [online]. Manilot media, 2010 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5492>
- [12] PADRNOS, Jaroslav. Zákony o branné výchově. *Http://www.spojenymisilami.cz/* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://www.spojenymisilami.cz/>
- [13] *Zákony pro lidi: Zákon o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů* [online]. Zlín: Anion CS, 2019 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz>
- [14] NĚMCOVÁ, Iveta. *Historie branné výchovy. Využití ve výuce OV, ON a ZSV*. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, 2014. Diplomová práce. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Medved'ová.
- [15] *Terminologický slovník - krizové řízení a plánování obrany státu - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: MVČR, 2018 [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-statu.aspx>
- [16] *Terminologický slovník - krizové řízení a plánování obrany státu - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: MVČR, 2009 [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-statu.aspx>
- [17] KADERÁBEK, Alois. *Branná výchova*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1987. Učební texty vysokých škol.
- [18] KAPRAS, Jan, František SOUKUP a Jan MALYPETR, ed. *Armáda a národ*. V Praze: L. Mazáč, 1938.
- [19] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. : MŠMT: Úprava RVP ZV bude platit od září 2013* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2019 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/tiskova-zprava-msmt-uprava-rvp-zv-bude-platit-od-zari-2013>
- [20] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. : Revize RVP* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rrvp>

- [21] Zákon č. 240/2000 Sb.: Zákon o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). *Www.zakonyprolidi.cz* [online]. Praha: AION CS, s.r.o, 2019 [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-240>
- [22] *Věstník: Zákony, nařízení, vyhlášky a ministerské výnosy*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1934, XVI(1.).
- [23] *Branná výchova v přírodovědném vyučování: Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, vol. 66 (1937), No. 4, D290-D303*[online]. Institute of Mathematics CAS, 2010 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://dml.cz/>
- [24] KYSELÁK, Jan. Geneze ochrany obyvatelstva a branné výchovy v Československu (1925-1945).*Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd*, 2017, sv. 31, č. 1, s. 51-68. ISSN 1211-6068.
- [25] *Senát Národního shromáždění: O vládním návrhu zákona, O branné výchově* [online]. Praha: Senát PČR [cit. 2019-05-03]. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0524_01.htm
- [26] *NS RČS 1948-1954* [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, Sněmovní 4, 118 26, Praha 1 - Malá Strana [cit. 2019-05-03]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0588_00.htm
- [27] TILCEROVÁ, Eleonóra. [online]. Univerzita Palackého, 2010 [cit. 2019-05-03]. ISBN 978-80-7395-304-1. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10195/37999>
- [28] BIDRMANOVÁ, Markéta a Jakub LANDOVSKÝ. Měly by se děti ve škole učit, jak použít zbraň? Je potřeba takzvaná branná výchova?. *Www.seznamzpravy.cz* [online]. Seznam.cz, 2019, 8.2.2018 [cit. 2019-05-01].

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

APOD	A podobně
BV	Branná výchova
CPO	Civilní protiletectká ochrana
ČR	Česká republika
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
FF	Filozofická fakulta
IZS	Integrovaný záchranný systém
JUK	Jednoroční učební kurz
KSČ	Komunistická strana Československa
MO	Ministerstvo obrany
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže s tělovýchovy
NAPŘ	Například
OČMU	Ochrana člověka za mimořádných událostí
POKOS	Příručka občanů k obraně státu
PF	Pedagogická fakulta
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SVAZARM	Svaz pro spolupráci s armádou
ŠVP	Školní vzdělávací program
TV	Tělesná výchova
TZV	Takzvaný, takzvaně
ÚV KSČ	Ústřední výbor komunistické strany Československa
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce

VV Výtvarná výchova

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 *Tyrš a Brannost národa, 1930 [soukromý archiv J. Kyselák]21*

Obrázek 2 *Tyršova idea národní armády, 1936 [soukromý archiv J. Kyselák]21*

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. <i>Otázka č. 1.</i> Zdroj: [vlastní].....	45
Graf 2. <i>Otázka č. 2.</i> Zdroj: [vlastní].....	45
Graf 3. <i>Otázka č. 3.</i> Zdroj: [vlastní].....	46
Graf 4. <i>Otázka č. 4.</i> Zdroj: [vlastní].....	46
Graf 5. <i>Otázka č. 5.</i> Zdroj: [vlastní].....	47
Graf 6. <i>Otázka č. 6.</i> Zdroj: [vlastní].....	48
Graf 7. <i>Otázka č. 7.</i> Zdroj: [vlastní].....	48
Graf 8. <i>Otázka č. 8.</i> Zdroj: [vlastní].....	49
Graf 9. <i>Otázka č. 9.</i> Zdroj: [vlastní].....	50
Graf 10. <i>Otázka č. 10.</i> Zdroj: [vlastní].....	50
Graf 11. <i>Otázka č. 11.</i> Zdroj: [vlastní].....	51
Graf 12. <i>Otázka č. 1.</i> Zdroj: [vlastní].....	54
Graf 13. <i>Otázka č. 2.</i> Zdroj: [vlastní].....	55
Graf 14. <i>Otázka č. 3.</i> Zdroj: [vlastní].....	55
Graf 15. <i>Otázka č. 4.</i> Zdroj: [vlastní].....	56
Graf 16. <i>Otázka č. 5.</i> Zdroj: [vlastní].....	57
Graf 17. <i>Otázka č. 6.</i> Zdroj: [vlastní].....	57
Graf 18. <i>Otázka č. 7.</i> Zdroj: [vlastní].....	58
Graf 19. <i>Otázka č. 1.</i> Zdroj: [vlastní].....	60
Graf 20. <i>Otázka č. 2.</i> Zdroj: [vlastní].....	60
Graf 21. <i>Otázka č. 3.</i> Zdroj: [vlastní].....	61
Graf 22. <i>Otázka č. 4.</i> Zdroj: [vlastní].....	62
Graf 23. <i>Otázka č. 5.</i> Zdroj: [vlastní].....	62
Graf 24. <i>Otázka č. 6.</i> Zdroj: [vlastní].....	63
Graf 25. <i>Otázka č. 7.</i> Zdroj: [vlastní].....	63

PŘÍLOHA P I:

PŘÍPRAVA PEDAGOGŮ K VÝUCE - téma: BRANNOST NÁRODA

DOTAZNÍK PRO UČITELE ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Dobrý den, jmenuji se Martina Zemánková a studuji obor Ochranu obyvatelstva na Fakultě logistiky a krizového řízení v Uherském Hradišti, která je součástí Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Prosím o vyplnění následujícího dotazníku. Údaje jsou anonymní. Všechna Vaše data budou využita pro účely méjí bakalářské práce s názvem „Brannost národa“. V RVP ZV platném od 1. září 2013 je nově zařazena problematika „Příprava občanů k obraně státu“.

Děkuji Všem za spolupráci.

1. Jsem učitelem:
 - a. Druhého stupně ZŠ
 - b. Prvního stupně ZŠ

2. Učím:
 - a. 0 – 10 let
 - b. 11 – 20 let
 - c. 21 – 30 let
 - d. 31 – 40 let
 - e. 40 let a více

3. Byl jste doposud účastníkem školení, kurzu, k dané problematice?
 - a. Ano
 - b. Ne

4. Považujete tyto kurzy, či školení za přínosné?
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Nevím

(na otázku číslo 4, prosím odpovězte v případě, že jste u otázky číslo 3 odpověděli ANO)

5. „Příprava občanů k obraně státu“ se vaší škole vyučuje?
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Nevím

6. Pokud ANO, jakou formou?
- Formou samostatného předmětu
 - Formou průřezových témat
 - Jinou formou.....
7. Materiály, příručky a jiné podklady potřebné k výuce, jsou ve vaší škole k dispozici?
- Ano
 - Ne
 - Sám si výukový materiál musím opatřit (např. odborná literatura, pracovní listy, interaktivní tabule, počítače, webové zdroje, výuková videa, vlastní zkušenosti)
 - Nevím

8. K výuce používám tyto metody:
(označte prosím každou metodu)

	často	občas	nikdy
didaktické hry			
vyprávění			
vysvětlování			
přednášku			
exkurze			
besedy			
výuku s počítačem			
samostatnou práci			
skupinovou práci			
výukové filmy			
práci s textem			

9. Preferujete při výuce:
- Spíše teoretické znalosti (např. text, obrázky)
 - Spíše praktické dovednosti, znalosti (např. video ukázky, besedy s odborníky, exkurze, modelové situace)
10. Zavedl byste předmět „branná výchova“ jako samostatný předmět?
- Ano
 - Ne
11. Myslíte, že je v dnešní době, z pohledu pedagoga je důležitá důslednější výuka na téma: „Příprava občanů k obraně státu“, „Brannost národa“, „Ochrana člověka za mimořádných událostí“? Pokud, by vám byly dány prostředky a prostor?
- Ano
 - Ne
 - Nevím

PŘÍLOHA P II

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL – téma:
BRANNOST NÁRODA

Dobrý den, jmenuji se Martina Zemánková a studuji obor Ochranu obyvatelstva na Fakultě logistiky a krizového řízení v Uherském Hradišti, která je součástí Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Prosím o vyplnění následujícího dotazníku. Údaje jsou anonymní. Všechna Vaše data budou využita pro účely méj bakalářské práce s názvem „Brannost národa“. V RVP ZV platném od 1. září 2013 je nově zařazena problematika „Příprava občanů k obraně státu“, které jsou věnovány tyto otázky.

Děkuji Všem za spolupráci.

1. Jsem žákem:
 - a. 3. třídy ZŠ
 - b. 4. nebo 5. třídy ZŠ

2. Česká republika se skládá ze tří historických zemí. Jsou to:
 - a. Čechy, Slovensko, Slezsko
 - b. Čechy, Morava, Slezsko
 - c. Čechy, Morava, Slovensko

3. Hoří-li na tobě oblečení:
 - a. Zastavím se, lehnu si a kutálím se, obličej si chráním dlaněmi
 - b. Rychle skočím do vany s vodou
 - c. Zavolám na linku tísňového volání 212

4. Magnetická strelka kompasu ukazuje vždy na:
 - a. Západ
 - b. Východ
 - c. Sever
 - d. Jih

5. Čísla tísňového volání jsou, vyber správnou skupinu:
 - a. 150, 154, 155, 157, 212
 - b. 150, 155, 158, 156, 112,
 - c. 121, 150, 155, 156, 157

6. Při bodnutí hmyzem:
 - a. Odstraníme žihadlo, ránu masírujeme
 - b. Odstraníme žihadlo a potřeme ránu octem a přikládáme cibuli
 - c. Odstraníme žihadlo a potřeme ránu alkoholem

7. Jak správně nahlásit požár?
 - a. Klidně a srozumitelně zavolám na linku tísňového volání a nahlásím operátorovi:
Co se stalo, kde se stalo, kdo volá
 - b. S křikem utíkám k sousedovi
 - c. Hlásit to nebudu, udělá to někdo jiný

PŘÍLOHA P III

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY DRUHÉHO STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL – téma:
BRANNOST NÁRODA

Dobrý den, jmenuji se Martina Zemánková a studuji obor Ochranu obyvatelstva na Fakultě logistiky a krizového řízení v Uherském Hradišti, která je součástí Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Prosím o vyplnění následujícího dotazníku. Údaje jsou anonymní. Všechna Vaše data budou využita pro účely méj bakalářské práce s názvem „Brannost národa“. V RVP ZV platném od 1. září 2013 je nově zařazena problematika „Příprava občanů k obraně státu“, které jsou věnovány tyto otázky.

Děkuji Všem za spolupráci.

1. Při ošetřování člověka v šoku se řídíme tzv. 5T:
 - a. Teplo, tekutiny, ticho, tišení bolesti, transport
 - b. Telefon, ticho, tlakový obvaz, tekutiny, transport
 - c. Teplo, telefon, tišení bolesti, trpělivost, transport

2. Jak správně zastavíme krvácení z nosu?
 - a. Předkloníme hlavu, do nosních dírek vsuneme kapesník, abychom zastavili krvácení
 - b. Předkloníme hlavu, chladíme zátylek, stiskneme kořen nosu
 - c. Zakloníme hlavu, chladíme zátylek

3. Čísla tísňového volání jsou, vyber správnou skupinu:
 - a. 150, 154, 155, 157, 212
 - b. 150, 155, 158, 156, 112
 - c. 121, 150, 155, 156, 157

4. Hoří-li na tobě oblečení:
 - d. Zastavím se, lehnu si a kutálím se, obličej si chráním dlaněmi
 - e. Rychle skočím do vany s vodou
 - f. Zavolám na linku tísňového volání 212

5. Co je evakuační zavazadlo?
 - a. Batoh s oblečením na zimu, doklady, jídlem a pitím
 - b. Batoh s mobilním telefonem, doklady, jídlem a pitím, vybavením pro přespání na jeden den
 - c. Batoh s pitím, jídlem, baterkou, doklady, vybavením pro přespání, léky pro víc jak jeden den

6. Jak postupovat při zavolání odborné pomoci, jak zavolat pomoc?
 - a. Jméno volajícího, co se stalo, kde se stalo, jak se stalo, počet poraněných, druhy poranění
 - b. Počet poraněných, jaké je počasí, jméno volajícího
 - c. Telefonní číslo, přístupové cesty na místo, jméno poraněného

7. Tzv. varovný signál „Všeobecná výstraha“, jakým tónem zní siréna?
 - a. Kolísavým tónem sirény po dobu 140 vteřin, zpravidla 3x opakovaný v cca tříminutových intervalech
 - b. Přerušovaným tónem sirény po dobu 90 vteřin, zpravidla 3x opakovaný v cca tříminutových intervalech
 - c. Nepřerušovaným tónem sirény po dobu 180 vteřin, zpravidla 3x opakovaný v cca tříminutových intervalech